

Kutsu Paavolaisten sukukokoukseen 13.6.98 Hämeenkosken Seuralaan

Ohjelma

10.00	Tulokahvi
11.00	Sukukokous
12.00	Lounas
	* Hämäläinen pitopöytä
13.30	Sukujuhla
15.00	Kakkukahvi
15.20	Sukukokous jatkuu

Kun tulet Tampereelta, käännyt ensin ensimmäisestä Hämeenkoski-tienviitasta vasemmalle. 2-3 kilometrin jälkeen, ylitettyäsi joen, näet oikealla K-valinta Saarisén ja hetken päästä S-Market Kosken ja vasemmalla

Seuralan. Kun tulet **Asikkalasta** päin, seuraa Hämeenkoski-tienviittoja niin pitkälle kuin pääset ja edessäsi on S-Market Koski ja vasemmalla Seurala.

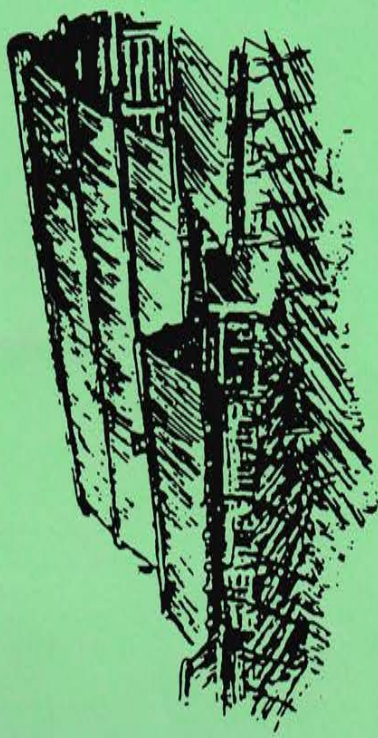
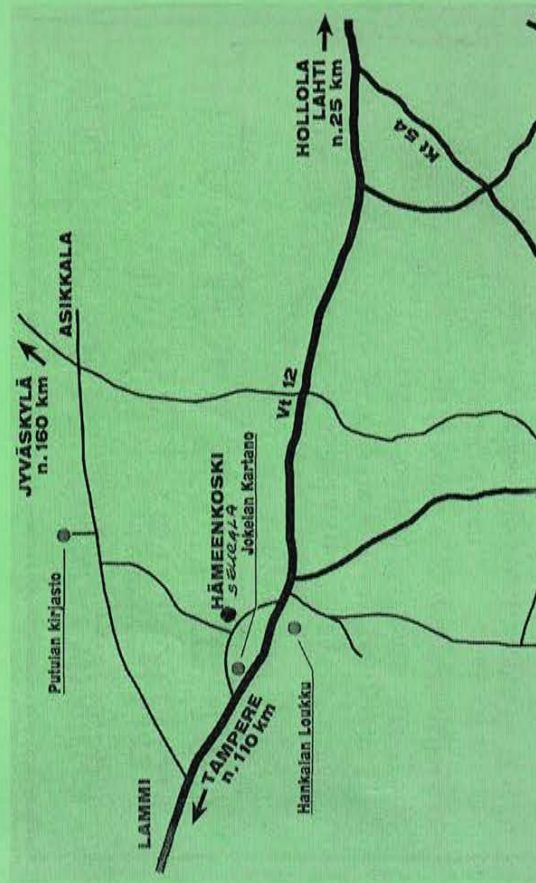
Jos kuittekaan et löydä Seuralaa, soita **0400 212010**, niin Sinua neuvoa Raija valonen.

Yöpyminen onnistuu Seuralasta noin 200 m:n päässä olevassa Jokelan Kartanossa hintaan 180,-/200,- riippuen haluako aamupalaa vai ei. Tilaa on vain 22 hengelle, joten varaukset olisi syytä tehdä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Jokelan kartano puh. 03-7642063.

Näin pääset Hämeenkoskelle

Kun tulet Lahdesta, käänny ensimmäisestä Hämeenkoski-tienviitasta oikealle. Reilun kilometrin jälkeen näet vasemmalla S-market Kosken ja oikealla Seuralan.

Tervetullo oikee sakiitaa juhlimaa ja haastelemmaa! Ois metkaa nähää teitä kaikkii taas pitkäst aikaa! **Ei huoli ilmoittautuu.**

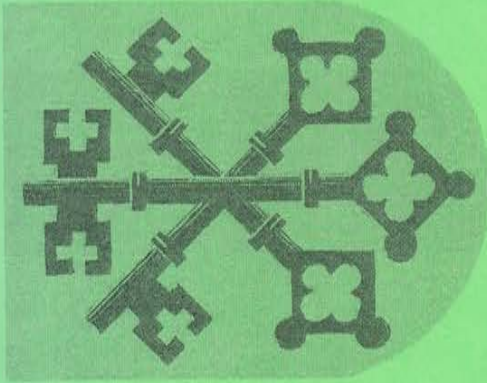
Paavolaisten Sukuseura ry.

Jäsenlehti numero 23
Huhtikuu 1998

Sisällys

- * Henkilöstötiedot 1
- * Lempi Paavolainen - in memoriam 3
- * Isäni muistolle Reino Soini Paavolainen 6
- * Tomas Paavolainen 21
- isonvihan pakolainen Inkerinmaalta 26
- * Martti Sydänheimo asevelvollisena Viipurissa 1919-1920 32
- * Jaalan kauppiasperhe - Paavolaisten esikoishaaraa 46
- * Kivennavan Vienolan vaiheista sotiemme aikana
- * Tirttula elää Hauhon Vitsiälässä
- * Tiedotuksia
- * Kutsu sukukokoukseen ja ajo-ohjeet

LEMPI PAAVOLAINEN IN MEMORIAM

Reijo Taron puhe muistotilaisuudessa 10.1.1998
Hauhon seurakuntatalossa

Hyvät ystävät

Vanhempani ostivat vuonna 1948 tontin Kotkonharjulta, puolentoista kilometrin päässä täältä, ja rakensivat sinne mökin vuonna 1949. Olin silloin 10-vuotias. Tuo mökki on yhä käytössä, nykyisin ei ainoastaan ke-sääikaan. vaan läpi vuoden. Sitä asuttaa jo neijäs sukupolvi.

Juhani Paavolainen
Varajäsen
Länsilahdenkuja 4 C
00210 HELSINKI
09-3489222/050-64800

Kari Paavolainen
Rajatie 50
17130 VESIVEHMAA
03-7667218/0400-
571193

Lauri Paavolainen
Hokkarinharjantie 3 as. 5
47710 JAALA
05-34109

Matti Paavolainen
Purokatu 44
15200 LAHTI
03-7334084

Mikko Paavolainen
Lokitie 57 A
00980 HELSINKI
09-312693

Pekka Paavolainen
Koivukuja 4 A 6
33961 PIRKKALA
03-681755

Penkki Paavolainen
Varajäsen
Kirkkokatu 1b A 4
00170 HELSINKI
09-654559

Sukuseuran johtokunta

Rauno Paavolainen
Esimies
Santunkatu 6
05150 LAHTI
03-7334401

Raija Valonen
Varapuheenjohtaja
Päivälänkatu 3
05830 HYVINKÄÄ
019-455029

Eeva Sundberg
Sihteeri
Ingankuja 6
02700 KAUNIAINEN
09-5053827

Erkki Paavolainen
Taloudenhoitaja
Asemakatu 48 A 4
05500 HYVINKÄÄ
040-5512037

Annikki Paavolainen
Viitsiläntie 205
14700 HAUHO
03-6751209

Kunniajäsenet

Maj-Liisa Paavolainen
Jaakko Paavolainen

Lehtityöryhmä

Penkki Paavolainen
Puheenjohtaja
Annikki Paavolainen
Mikko Paavolainen

Anneli Ilonen
Tuittulantie 300
14700 HAUHO
p. 03-6544903

elokuun viimeisenä päivänä. Höyryveturi kiskoi meidät Helsingistä Hämeenlinnaan. Linja-auto toi meidät sitten vanhaa tietä Paavolaisen tienhaaraan, mistä tavarat - kapsäkit ja jopa pelar-gonit - vietiin maitokärryillä niin pitkälle kuin pääsi; tietä ei meillä silloin ollut perille saakka. Ja syksyllä sama toisinpäin.

Paavolaisilla oli isäntänä Lauri ja emäntänä Lempi. Edellistä kutsuim-mekin aina isän-näksi ja jälkim-mäistä Itse emännäksi-en kuluneiden vuosikymmenten

mittaankaan oppinut teittilemään Lempiä, mutta en myöskään oikein sinuttelemaankaan. - Ehkä hän sal-lisi ja te sallitte, että nyt tässä esi-tyksessäni kutun häntä vain Lem-piksi. Talossa oli neljä lasta, oli Eino-setä, Esteri-täti, Anni-mummo ja toisinaan myös Viipurin-mummo.

50 vuotta on kulu-nut. Kun tulimme, Karjalan evakot olivat vasta asettu-massa uusille koti-konnuilleen. Isäni oli menettänyt Kä-märällä olleen huvilansa - jonka titalle nykyinen oikeastaan raken-nettiin. Evakot taas menettivät lähes kaiken aineellisen ja paljon henkistäkin omaisuuttaan. Niin myös Paavolaiset, joiden uudesta rakennuksesta tuli lähin naapuritalo meille.

Me tulimme alkuaikoina maalle ke-säkuun ensimmäisenä ja lähdimme

Isäni muistolle

Reino Soini Paavolainen syntyi Viipurissa 14.7.1910, kuoli 28.2.1998 Kangasalla

Suvun vanhin miespuolinen Paavolainen. Suvun kunniajäsen.

tään jäljellä. Ja nyt on myös Lempi Paavolainen lähtenyt.

Olen iloinen ja kiitollinen, että niin monta vuosikymmentä sain tuntea Lempin. Ehkei hän nyt aivan ollut toinen äitini täällä maalla, muttei paljon puuttunutkaan.

Lempi oli rauhallinen, järkevä, kärsivällinen, aikaansaava ja ystävällinen. Kun myöhempinä aikoina, usein vaimoni kanssa, kävin häntä tapaamassa, emme milloinkaan voineet poistua juomatta ensin kahvia ja syömättä karjalanpiirakoita tahi marjapiirasta. Kun viime syksynä kävimme hakemassa punaisia viinimarjoja, hänen oli puuhassa mukana ja tuli vielä ulkoportaille viikuttamaan., kun lähdimme- Se olikin viimeinen kerta, kun näimme Lempiä.

Lempi oli jollain tavoin ajaton niin henkisesti kuin fyysisestikin. Ei hän paljon muuttunut 50 vuodessa. Hänen järkensä toimi loppuun asti, ja vaikka viime vuosina kärsi monista vaivoista, ei hän fyysisestikään muuttunut kovin paljon.

Lempi teki pitkän ja tuloksekkaan elämäntyön emäntänä. äitiniä. isoäitiniä ja isoisoäitiniä. Me sukuun kuulumattomatkin pääsimme osallisiksi hänen hyvydestään.

Kunnioitan ja kunnioitamme Lempi Paavolaisen muistoa.

Siihen aikaan maataloilla elettiin lähes omavaraisaluudessa. Paavolaisillakin oli lehmiä, joista jokunen oli tuotu Karjalasta, oli hevosia ja sikojia. Roolijaoista ei varmaan paljon keskusteltu: Lauri hoiti miesten työt, lapset auttoivat, varttuessaan aina enemmän, savoin muu talonväki.

Tällaiselle kaupunkilaispojalle maaseudun elämä avautui paljolti Paavolaisten kautta. Päivittäin kävin hakemassa maidon, ja toisinaan saatiin myös leipää, karjalanpiirakoita tai juureksia. Hiihtolomia vietin muutaman kerran Paavolaisilla ja sain nähdä talvisia metsätöitä ja jopa jäänhakua Iso-Roineesta. Pääsinpä kerran peräti orin kyytiin kirkolle. Ja talo lämpesi puulla.

Vuosikymmenten mittaan paljon tai melkeinpä kaikki muuttui:

Taloon tuli keskuslämmitys. Eläimet katosivat. Tuli auto, traktori ja uudet maatalouskoneet ja -laitteet. Ja tuli uusi tie, jota pääsi hujauksessa maailmalle. Tie vei myös ihmiset. Viitsiälän kylä autoitui. Vain muutama maatila toimi edelleen, ja kylän elävöittäminen jäi meidän lomaasukkaiden tehtäväksi.

Mutta ei vain tie, vaan myös aika on vienyt ihmisiä mennessään. Siitä sukupolvesta, joka elämänsä kukoistuksessa rakensi sodanjälkeistä Suomea, ei täälläkään ole juuri ke-

Matkat olivat todellista kohelluksen aikaa.

Nuoruusvuotensa isä vietti Keski-Suomessa, Vesannon kunnassa, Neiturinkanavalla. Siellä isä kiinnostui metsäalasta ja pääsi harjoittelijaksi metsäyhtiölle. Aikansa metsätöitä tehtyään hän totesi, ettei metsäalaa olekaan hänelle sopiva.

Metsäharjoittelua seurasi alan vaihto tekniselle alalle. Seurasi harjoittelijakausi Vaasan tiepiirissä Kyröjoen perkaustyömailla.

Vuonna 1933 isä pyrki ja pääsi Tampereen teollisuuskouluun tie- ja kulkulaitoksen opintosuunnalle.

Tampereella ensimmäisenä tehtävänä oli opiskeluasunnon hankinta. Luokkatoverinsa kanssa isä löysi vuokrahuoneen Laukontorin varrella sijaitsevasta kerrostalosta, Helmi Merisuon luota.

Helmi Merisuolla oli kaksi lasta, kuusitoistavuotias tytär ja kolmeitoistavuotias poika. Isä tutustui Helmi Merisuon iltakahvien aikana asunnon tyttäreeseen, Maj-Lis Merisuohon. Isän opiskelu jatkui seuraavat vuodet. Hän valmistui rakennus-

Isä syntyi heinäkuun 14. päivänä 1910 Viipurissa Johannes ja Vesta Paavolaisen kuopukseksi. Perhe asui tällöin Kivennavalla.

Isän lapsuusajakaan osui vapausuudan aika. Isä kertoi olleensa muutamana päivänä veljensä Auliksen kanssa punaisten vankina, kuulusteltavana.

Vapausodan jälkeen perhe muutti Kanneljärvelle. Kouluu isä kävi Terijoella. Koulumatka tehtiin junalla.

mestariksi Tampereen teollisuus-
koulusta vuonna 1935.

Syyskuussa 1938 Reino Paavola-
nen ja Maj-Lis Merisuo viettivät häi-
tään. Vuoden kestäneen onnen jäl-
keen alkoivat sodan ajat peittää
nuorenparin elämä.

YH:n aikana isä siirtyi JR16:n mat-
kassa Luumäelle. Äiti toimi lottana
Tampereella ja opetti nostonmiehille
kentiäkeittön käyttöä Johanneksen
kansakoulussa.

Talvisodan syytyä isä siirtyi
JR16:n mukana rintamalle. Matka
tehtiin junakuljetuksena Kaipiaisten
asemalta Värtsilän kautta Tolvajär-
velle.

Tolvajärven Ägläjärven kovissa
torjuntataisteluissa isä haavoittui
joulukuun 23. päivänä 1939. Isä siir-
rettiin JSP:n kautta Jyväskylään
Kinkomaan parantolaan, joka toimi
sotasairaalana.

Välirauhan aikana isä komennettiin
pioneeriksi RUK:hon Korialle.

Kurssin jälkeen nuorelle vänrikille
tarjottiin työpaikkaa päämajan lin-
noitustoimistoon Myllykoskelle.

Jatkosodan alkaessa isä pyysi siir-
toa rintamajoukkoihin. Hänet ko-
mennettiin joukkueenjohtajaksi au-
rauskomppaniaan, toimialueena
Karjalan Kannas. Hyökkäysvaiheen
aikana isä lienee ollut ensimmäisiä
Paavolaista, jotka näkivät Kannak-
sen menetetyn alueen, Kivennavan,
Kanneljärven, Terijoen

Kun muutamme uuteen kotiin val-
miina olivat sauna, keittiö ja WC.
Muu osa talosta valmistui pikkuhil-
jaa.

Asettuamme uuteen taloon isäni-
kin elämään tuli uusia harrastuksia.
Partio vei isän mukanaan useiksi
vuosiksi. Samoin kirkollinen toimin-
ta uuden kotiseurakunnan ja sen
kirkkorakennuksen myötä.
Isän vartuttua eläkeikään punnitsi
hän tulevaa aikaa uudesta näkö-
kulmasta. Jäädäkö Lahteen vai
muuttaa Tampereelle. Isä valitsi
Tampereen.

Asunnossa, jossa isä ja äiti olivat
toisensa ensi kertaa nähneet, oli
remontti edessä. Taas kerran isä
tarttui kynään, viivoittimeen ja
skaalatikkuihin.

Isällä alkoi elämän viimeinen suun-
nittelu- ja rakennustehtävä. Kerros-
taloasunnosta Tampereen keskus-
tassa muotoutui jälleen omaleimai-
nen, kaunis koti. Taattola.

Taattolassa isä omistautui suvun
asioiden hoitoon. Sieltä käsin hän
teki lukemattomia matkoja suku-
laisten pariin ympäri maata. Jokai-
sesta matkasta kertyi aineistoa va-
lokuvin ja muistitietona. Ne isä
talletti aikanaan valtionarkistoon.

Isän ollessa sukuseuran esimiehenä
hänelle oli onnea järjestää muistettu
sukukokous Kangasalla Kesäkarta-
nossa. Osanotto kokoukseen oli
runsaslukuinen, olihan TV2 kame-
roineen kanssamme.

Sukuseura valitsi isän kunniajäse-
neksi vuonna 1992.

Vuosien vieressä eteenpäin alkoi
ikä painaa isänkin hartioita. Elämän
iltapuolella isä usein puhui suvun
merkityksestä asettaessaan itseään
elämän nauhaan, jonka iäkkäintä
osaa hän edusti.

Heinäkuussa 1994 Kivennavan nel-
jän tien risteyksessä isä näytti su-
vulle Metsolan ja Tuulelan. Isän pe-
rintösanat minulle olivat:

**"Olen täällä viimeistä kertaa. Tuo
lapsesi joskus tänne, näytä ja
kerro meistä menneistä polvista."**

Isä

**Muistoista aika rakentaa lohdu-
tuksen.**

Rakkaudella poikasi Matti.

"Niin kaunisti

*Niin kaunisti
ei muualla
kuin Karjalassa on
Näin ihana
on humina
vain meidän hongikon*

*Niin onnekas
ja riemukas
voi olla tiedossaan:
Mä sielusta
ja mielestä
oon karjalainen vaan"*

(Mikko Uotinen)

ollut kirjoitus sukuseuran lehdessä 1972. Muita 1600-lukua koskevia mahdollisia oletuksia ovat olleet

Pentti Jaakonpoika Paavolainen

Tuomas Paavolainen - Isonvihan pakolainen Inkerinmaalta?

Petteri Tuomaanpoika Paavolaisen (s 1666) isää, Tuomasta on etsitty kauan. Ennen tuntematon mahdollinen Tuomas löytyi sattumalta kesäkuussa 1996 pari päivää ennen sukuseuran 60-vuotisjuhlaa ja sukukokousta, johon saatiin piemi uutispommi.

Sokea kana löytää jyvän

Selailin Suomen Sukututkimusseuran kirjastossa hajamielisesti tuoreita julkaisuja. Sukutietotekniikka ry -niminen yhdistys on ottanut tehtäväkseen sukututkimusta edistävien tietomassojen siirtämisen digitalisoituun muotoon ja alkanut toimittaa niitä myös monistettuina. Erään kannessa oli hieno evakkoreikä esittävä valokuva ja julkaisun otsikkona oli "Finska flyktingar i Sverige under Stora Ofreden", "Suomen pakolaiset Ruotsissa Isonvihan aikana", toimittanut Johanna Aminoff-Winberg (1995). Siinä näytti olevan Ruotsin Valtionarkiston eri lähteistä koottuja luetteloita. No tähän ei koske meitä, ajattelin, mutta koska oli hakemisto, vilkaisin P:n kohdalta ja oli pakko istua alas: eikö sieltä löydy 'Paavolainen Tuomas'. Numerolla

1720-luvulla Kaukolempiälässä elänyt Petter Tuomaanpoika, **Petter Thomass. Pahwalain**, oli Ioinen, inhysning Tuomas Mutan talossa. Vasta hänen poikansa Matti muutettuaan Vuottaalle 1763 kohosi taloliseksi.

Ennen esitelmääni sukukokouksessa en ollut saanut yhteyttä luettelon toimittajaan ja pakolaisien tutkijaan, mutta häneitä saamani lisätiedot ovat vähentäneet arvauksiani. *I*: -kirjain tarkoittaa siis 'inkvartering', nykyinen asuinpaikka. Se on tuossa listassa kaikilla Turun hiippakunta. Kerätty kolehti on jaettu Turussa, jonne piti matkustaa avustus noustamaan, niin että Tuomas on voinut oleilla kauempana Turusta. Helsinki kuului vielä Viipurin hiippakuntaan, mutta esimerkiksi Länsi-Uusimaa jo Turun hiippakuntaan. Tuomaksen pakolaisaikaisen asuinpaikan on siis täytynyt olla Helsingistä länteen.

L: tarkoittaa elää, ja tässä luettelon opastukset olivat puutteelliset: elosaolon merkintä nimittäin koskee puolisoa. Alkuperäislähteessä on vieläpä merkintä 'med des hustru', mikä tarkoittaa, että Tuomas on ollut vaimonsa kanssa avustusta nostamassa tai että hän on ilmoittanut olevansa perheellinen. Jos pieniä lapsia olisi ollut mukana avustusta hakemassa, heidät olisi keuhkies mainittu ja silloin Tuomasta täytyisi pitää paljon nuorempana. *D*: eli päivä, jolloin on avustuksen saanut, oli siis kesäkuun 8. vuonna 1710. **Blind** tarkoittaa sokeaa tai huononäköistä. Meillä on siis sokea

Juvaan liittyvä tieto **Christer Pafwolain** tai Jääskessä 1650 esiintynyt **Tomas Pavilain**. Mutta tässä sukunimi on kirjoitettu selvästi i:llä eikä o:lla, jota on syytä yrittää pitää aina ensisijaisena kriteerinä, vaikka i-llä kirjoitettuja nimiä ei voi ehdottomasti sulkea pois. Sirkka Karskela mainitsee sukuseuran lehdessä 18 (1994), että vuonna 1637 Paavolaisia (ilmeisesti o:lla kirjoitettuna) olisi ollut ainakin Pyhäjärvellä ja Uudellakirkolla, sekä myös Käksälmen läänin pogostoissa. On siis vielä paljon mahdollisuuksia.

Edessäni oli luettelo "pakolaisista, jotka vuoden 1710 aikana saivat osakseen niitä yhteisvaroja, joita heitä varten kerättiin Turun hiippakunnassa." Suuren Pohjan Sodan alkuvuosina Etelä-Suomi oli täynnä pakolaisia Baltiasta ja Itä-Suomesta. Turun hiippakunnan alueella oleville pakolaisille oli kerätty kirkkokolehtia jo useina sotavuosina. Se jaettiin rahana ja avun saajat kuittasivat. Luettelon merkinnässä nimi on kirjoitettu diftongimuodossa "-oi-".

6530 Thomas Pawolainen, Bonde
fr: Nyen
i: ja
d: 8.6.1710. - blind

Sääty on **Bonde**, talonpoika. Se on tärkeä tieto, sillä Isonvihan jälkeen

6530 luki Thomas Pawolainen.

Olen kokematon ja kärsimätön sukututkijaksi, joten pelkkää moukantuuria satuin kohtaamaan tämän tiedon pari päivää ennen viime sukukokousta. Tai ehkä tämä asia halusi löytää meidät. Olin poissa tolaltani ja otin yhteyttä sukuseuran vuonna 1947 valittuun historioitsijaan, tuolloiseen ylioppilas Jaakko Paavolaiseen.

Tähänastiset löydöt 1600-luvulta ovat hyvin niukat. Oli vain Viipurin kämmerioikeuden pöytäkirjoista löytynyt Heikki-niminen kantaja, 'en dragare', joka luvattomista lehmäkaupoista oli joutunut oikeuteen kuultavaksi, mutta ei tullut rangaituksi, kantaja **Hendrig Pafuolain**. Ja tämä oli vuodelta 1653. Tästä on

Thomas, joka kesäkuun alussa on ollut Turussa apua saamassa.

Tässä luettelossa on enimmäkseen naisia, joten harvojen miesten kohdalla yleensä on maininta huonokuntoisuudesta. Johanna Aminoffin mukaan Tuomaksen saama avustussumma 2.26 eli 2 taalaria ja 26 äyriä oli melko paljon. Se perustui kuitenkin yleiseen ajatteluun, että kunkin oli saatava säätynsä mukaan avustusta, jotta he olisivat voineet elää asemansa mukaisissa olosuhteissa: virkamies ja talonpoika saivat paremmin kuin käsityöläinen, jonka ajateltiin voivan elättää itseään tilapäisissäänkin oloissa. Sokeus merkitsi myös heikentynyttä työkykyä ja siksi oikeutusta isompaan avustukseen. Toisaalta pakolaisen oli itse hankkiuduttava (jalan tai maksamalla kyyti) avustusten jakopaikkaan, jossa varoja jaettiin niin kauan kuin niitä riitti. Huononäköisenä Tuomaalla oli vaimonsa mukanaan.

Mutta sitten **FR**: eli från: kotipaikka Nyen. Mikä se on? Ja äkkiä kirjahylliyn. Nyen on sama kuin Nyenskans eli Nevanlinnan kaupunki, Pietarin kaupungin edeltäjä Nevan suulla. Pähkinälinna (Schlüsselburg / Nöteborg) vartioi Nevan Laatokan puoleista niskaa, mutta Nevanlinna (Nyenschantz) sen laskua Suomenlahteen. Siinä ei siis luenut Kivinebb, Kivennapa, vaan Nevanlinna.

Mitä voimme tietää ja mitä vain kuvitella?

Teen seuraavassa eräitä ajatuskokeita ja päätelmiä. Aloitan Sokean Tuomaksen iästä, jota luettelot ei mainitse. Kaukolempiälän Petter Tuomaanpojan syntymävuosi on 1666, mutta se voi olla myös vasta 1686, koska tuon merkinnän alkuperäinen käsiala on epäselvä.

Kuvitelkaamme kuitenkin, että Sokea Tuomas olisi Petterin isä ja nuorimmillaan 20-vuotias pojan syntymässä. Vuosi 1666 Petterin syntymävuotena antaisi Tuomaksen syntymävuodeksi viimeistään 1640-luvun alkupuolen, siis ennen vuotta 1646. Se olisi ollut "kreivin aikaa" ja 30-vuotisen sodan loppuvuosia. Silloin Tuomas äyreyä vastaanottessaan 1710 olisi ollut jo yli 64-vuotias, mikä olisi ollut erittäin korkea ikä sokealle pakolaiselle noina aikoina. Jos taas laskemme Petterin syntymän vasta vuoden 1686 mukaan, saamme Pakolais-Tuomaksen iäksi vähintään 44, mutta todennäköisesti enemmän. Silloin Tuomaksen syntymäaika sijoittuisi 1650-luvulle. Parempi on olettaa Tuomas ainakin 50-vuotiaaksi varsinkin, kun selviää, että pakolaisuutta oli tuolloin jo kestänyt 7 vuotta. Sokeutumisen on sitä paitsi täytynyt tapahtua aikuisemmalla tai vanhemmalla iällä, syntymäsokeasta tai nuorena sokeutuneesta ei olisi koskaan tullut talon isännäksi.

Tuomaksen varhaisin mahdollinen syntymävuosi olisi siis noin 1646, mutta todennäköisempää on, että hän syntyi vasta 1650-luvulla. Ei kuitenkaan vuoden enää 1666 jälkeen.

74-vuotias ei ehkä olisi jaksanut matkustaa kuittaamaan pakolaisapua, mutta 64-vuotias on vielä nähnyt sen vaiivan. Tämä puhuu sen puolesta, että tuntemamme Petterin (mikäli hän oli tämän Tuomaksen poika) todennäköisempi syntymävuosi olisi vasta 1686, silloin kun tämä nuori Nevansuun talollinen Tuomas olisi ollut ehkä

30-vuotias ja perheensaamiässä. Myös Petterin oman elämänsä ja perheen perustamisen kannalta 1686 näyttää yhä todennäköisemmältä syntymävuodelta.

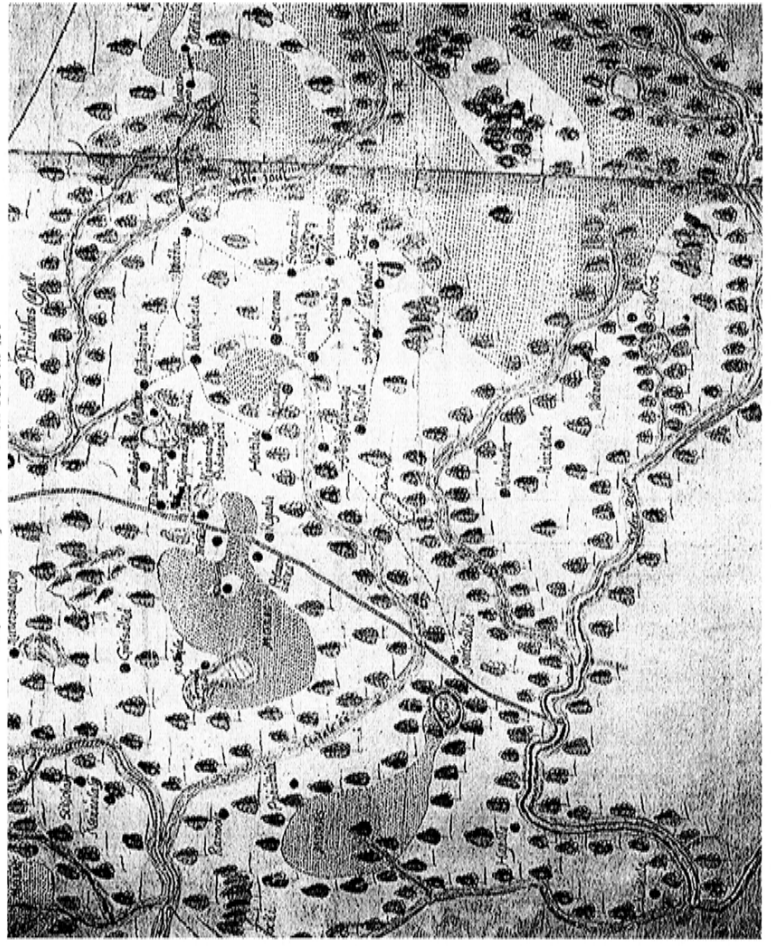
Olipa Tuomas syntynyt sitten 1640- tai 1650-luvulla nousee villi, mutta kiehtova kysymys: olisiko Tuomaksella jotain tekemistä tuon vuonna 1653 Viipurissa lehmäkauppoja tehneen kantaja Hindrig Pafuolaisen kanssa? Kyllä perheellinen mies Viipurissa on joutunut yrittämään kaikenlaista eläkseen. Ja varsinkin jos yksi tai useampi tenavaikäinen, niiden joukossa korkeintaan 7-vuotias Tuomas sisokoineen ja veijineen, on tarvinnut

Taalia lähivät äyrymööset. Kivennapaa n. v. 1645.

Oikeassa ylänurkassa Merihala (Mierilä), Nevansuun Mierinän asutuksen mahdollinen lähiöyhtiä.

Alareunassa leimuruutue Sozer Beck (Siesarjokä eli Sietra), joka laskee Kuokkolan kohdalla Suomenlahteen.

- RA, Lommatjärven leimuruutue 1850 nr 45.

ruokaa suuhunsa. Kantajat tekivät sataman ja kauppahuoneiden välillä ruumiillista työtä, niin että kaikki lisätienesti ja muu elämän eteenpäin auttaminen oli tarpeen. Täytyisi myös olettaa tämä Tuomas aloitteelliseksi niinkuin mahdollinen isänsä, koska tämä kerran joutui oikeuteen.

Tuomas olisi kenties aikuisiksi ehdittyään halunnut parempaan elämään kuin jäädä kaupungin pieneläjäksi Viipurin ja lähtenyt kruunun kehotuksesta asuttajaksi ja viljelijäksi Inkerinmaalle, Nevan suiston viljailulle niityille. Vai oliko muuttaminen suorastaan pakotettua, kun kreikanukoisilta jäivät tilat tyhjiksi? Silloin Petter (1666/1686) ja varmaan muutkin Tuomaan lapset olisivat syntyneet jo Nevanlinnalla. Vai saiko sittenkään kaupungin pieneläjä lähteä tilalliseksi? Toisaalta viljelijöiksi voitiin lähteä

Nevanlinnan asutus

Nyen - Eli Nevanlinnan kaupunki - ja sen linnoitus (Nyenskans), oli kauppapaikka, joka oli jo keskiajalla ja ikiajat ollut olemassa, nimenä joskus myös Landskrona. Stolbovan rauhan jälkeen 1617, kun Ruotsi oli ottanut Käkisalmen läänin ja Inkerinmaan, alettiin rakentaa linnoitusta. Se nousi Ohta- eli Mustanjoen ja Nevan väliselle niemekkeelle, kun Ohta laskee Nevaan. Se on nykyistä Smolinan luostaria ja palatsia vastapäätä, ennen Nevan

suurta viimeistä mutkaa länteen. Nykyään siitä menevät autoväylät ylitse.

Nevanlinnan kaupungin vaiheista on syytä muutama asia palauttaa mieleen. Linnoituksen vahvistamista alettiin hankkia jo 1611, mutta työt lähtivät hitaasti liikkeelle. Kaupunkioikeudet annettiin vasta 1642. Linnoitus sijaitsi jokien välisellä niemekkeellä, itse asutus ja kaupunki taas Ohta-joen pohjoisrannalla, siis Suomen puolella. Muutenkin kaikki Nevan suiston pohjoiset rannat olivat suomalaisia kyliä ja niityjä. Niitä on selostettu Saulo Kepsun teoksessa Pietari ennen Pietaria (SKS 1995).

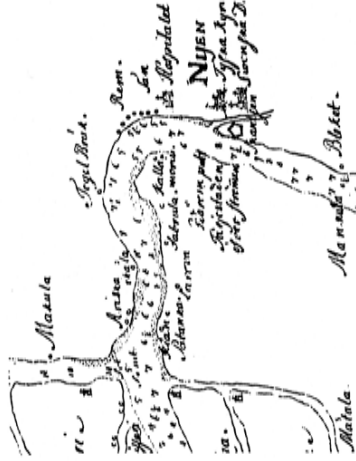
Nyenskantsista oli tarkoitus avata suurvalta Ruotsille kauppaa jopa Persiaan asti palauttaen hallintaan ikimuistoiset jokireitit. Mutta venäläiset vieroivat muukalaisia ja kohdelivat kauppiaita oikulisella ja arvaamattomalla tavallaan. Kauppa poliittisena tavoitteena oli valtion verotulojen kasvattaminen ja siksi venäläisten Itämeren rannassa käymä kauppa piti keskittää Nyevaniin. Venäläiset käyttivät Arkangelia, josta oli lyhyt matka Sisä-Venäjälle ja jonne englantilaiset ja hollantilaiset olivat asettuneet. Nyemille suotiin läpi 1600-luvun lopun kaikkia tullihelpotuksia jopa siinä määrin, että Viipurin porvaristo valitti. Tervakaupalla oli Nyenissä, Narvassa ja Tallinnassa paljon pienemmät tulit kuin Viipurissa ja pohjoisen satamissa. Systerbäckin

eli Siestarjoen kauppapaikka oli perinteisesti ollut viipurilaisten, mutta nyemiläiset alkoivat myös käyttää sitä jne. Nyenin kaupungin väestö oli osin Baltiasta tulleita saksalaisia, mutta vähitellen myös englantilaisia ja hollantilaisia purjehti sinne. Saksalaisen seurakunnan lisäksi siellä oli ruotsalainen seurakunta, jonka jäsenten valtaosa oli kuitenkin suomenkielisiä.

Seuraava sota käytiin 1656-58. Silloin se, mitä Nyenskantsissa oli ehditty rakentaa, hävitettiin ja asukkaat, kauppiat ja porvaristo hajautuivat ympäriinsä, Narvaan, Porvooseen ja Helsinkiin. Oliko Tuomas mukana Kaarle X Kustaan sodassa? Jos hän oli syntynyt jo ennen vuotta 1640, hän on voinut olla, mutta jos vasta 1646, hän on ehtinyt aikuiseksi vasta sodan jälkeen. Noiden vuosien sotaväki oli kuitenkin harvalukuinen. Väkeä määrättiin jonkin verran Puolan ja Liivinmaan retkille, mutta talonpoikaissäestö Karjalassa alkoi olla Ruotsin kannalta jo epäluotettavaa. Heistä tiedettiin, että he olivat valmiita hyväksymään jopa venäläiset herroiksi, koska Ruotsi ei näyttänyt piittaavan itärajastaan. Sota päättyi Vallisaaren kolmivuotiseen välirauhaan 1658.

Mutta sodan aikana kreikkalaiskatolinen väestö kapinoi ruotsalaisia vastaan. Puhdasoppinen luterilaisuus valtionuskontona oli kääntynyt ja häpäissyt tuota väestön osaa, vaikka juuri oikeudesta us-

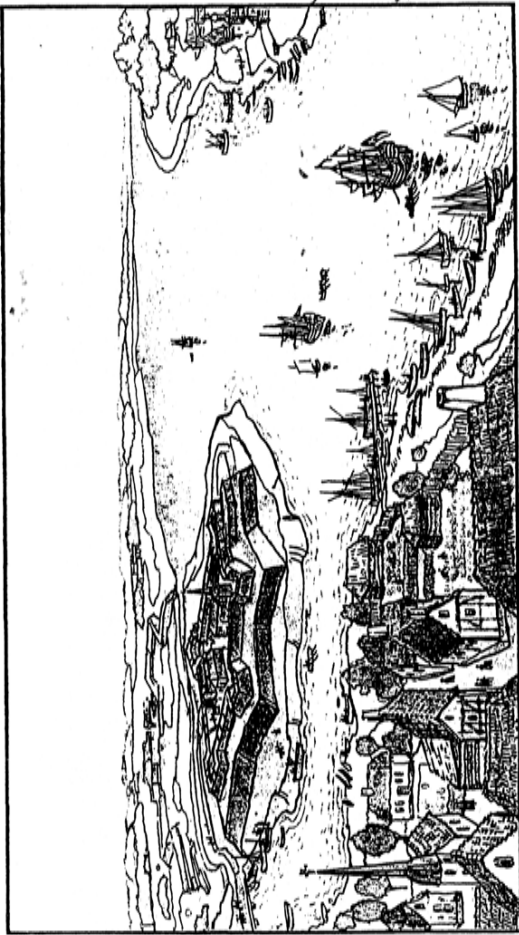
konnon säilyttämiseen oli rauhan-sopimuksissa sovittu. Nyt nämä venäläisten tukemat kreikkalaiska

Merikortti Nevan suistosta, jossa näkyy Nyenin paikka Ohta-joen suussa. (Kepsu)

toliset karkoitettiin Ruotsin alueelta, niin että 4000-5000 perhettä muutti Käkisalmen läänistä Aunuksesta ja Inkeristä Tverin alueelle. Muuttoa jatkui vielä sodan jälkivuosina. Aunuttajiksi luterilaisia asukkaita etupäässä Länsi-Karjalasta ja Savosta niinkuin ennenkin. Venäjän kanssa solmittiin 1661 Kardisin rauha, jossa rajat säilyivät ennallaan ja vapaus uskonnonharjoitukseen piti taas taata. Olennaista oli yritys sopia myös kaupan vapaudesta. Nyenskansin rakennustyöt lähtivät uudelleen käyntiin 1660-luvun alussa.

Lähtikö mahdollisesti vielä alle 20-vuotias Tuomas vasta tämän sodan jälkeen Inkerinmaalle asuttamaan tyhjää maatilaa? Se on todennäköistä. Muuta selitystä hänen säätyään merkitsevälle bonde-sanalle

on vaikea osoittaa. Mikäli Tuomas itse olisi syntynyt vasta 1660-luvulla, voi fantisoida ja kysyä, lähtikö kenties jo kantaja Hindrig itse viljelijäksi Inkerinmaalle vieden perheensä sinne, tai saaden lapsensa vasta siellä?

Mutta, koska ainoa, mitä voimme varmasti tietää on, että Tuomas on Inkerinmaan suomalainen asuttaja tai sellaista perua, on edelleen myös mahdollista, että hänen alkuperäinen kotipaikkansa olisi ollut myös Juva tai Jääski eikä Viipuri. Vai oliko Tuomas jostain muualta Kannakselta? Nimitätutkimuksen perusteella Saulo Kepsu on osoittanut, että 1600-luvun lopun Nevansuun nimistö viittaa Äyräpään kihlakuntaan, Uudenkirkon ja Kivennavan pitäjään. Vähiten dra maattinen selitys olisi, että Tuomas on peruisin Kannaksen maaseudulta ja eri joukkoa kuin kantaja Hindrig Viipurissa. Olihan myös

Marsalkka Sheremetjevin armeijaa valtasi Pähkinälinnan Laatokan suussa, ja lähestyi sieltä Nevanlinnaa huhtikuussa 1703. Hänellä oli mukanaan jättiläismäinen armeija noin 20 000 miestä, joista osa liikkui lautoilla alas pitkin Nevaa. Nevanlinnan puolustajia oli ehkä 600. Sheremetjev piiritti Nyenskantsia räjäyttäen lopulta sen ruutivaraston. Apollof -niminen linnoituksen ruotsalainen komentaja, alkujaan Inkerin venäläisiä, neuvotteli antautumisehdot, joilla varusväki ja kaupunkilaiset luovuttivat sen kaikkein keventä aseistusta lukuunottamatta ja saivat vapaan kulun pois, mukanaan kuukauden ruokatarpeet. Sunnuntaina 2.5.1703 juhlittiin antautumista ja ylistettiin uutta hallitsijaa. Apollof jätti avaimet Sheremetjeville. Venäläiset kirjoittajat sanovat, että sitten kaikki kävi sopimuksen mukaisesti. Ruotsalainen Kaarle XII:n historia väittää, että venäläiset olisivat pettäneet sopimuksen ja kaikki olisi vangittu ja viety Venäjälle. Toisaalta miksi mahdollisia vankeja olisi kauas viety, rakennusmiehihän tarvittiin. Tsaari Pietari tutkaili parin viikon ajan rantakaislikkoja, ja päätti rakennuttaa Jänissaarelle linnoituksen eli nykyisen Pietari-Paavalin -linnoitussaaressa.

Miten Tuomas ja hänen perheensä elivät näissä kohtaloissa? Talonpojat oli varmaan määrätty puolustamaan ruotsalaista linnoitusta? Peter, olipa hän 17- tai 37-vuotias oli varmasti joutunut myös linnoitus-työmaalle tai sotaväkeen Nyenissä.

Tuomas vaimoineen on voinut onnistua pääsemään kuljetukseen, jolla Nyenin asukkaita lähti keväällä 1703 Suomenlahden kaupunkeihin kalastajien laivoissa. Niinpä Tuomas ja hänen vaimonsa ovat saattaneet tulla johonkin etelärannikon kaupungeista, mikäli heillä on ollut varoja maksaa tuosta kyydistä. Pakolaiset ovat aina maksaneet matkoistaan. Vai ajattelivatko lapset, että huonon näkönsä takia mamma ja pappa on paras panna laivaan? Oliko Tuomas sokea jo tuolloin, vai sokeutuiko hän vasta pakolaisvuosien myötä ja joutui yhä enemmän turvautumaan vaimonsa apuun. Oliko joku muista lapsista mukana? Tammisaaren ja Helsingin historioissa on mainintoja Nevanlinnan pakolaisista. Turun hiippakunnan alue vuonna 1710 voisi viitata Tammisaaren ja Raaseporin alueeseen. Hanko-niemen pohjoispuolelle tuskin Nevalta asti laivalla vauduuttiin, arvelee pakolaistutkija Aminoff.

Pakomatka vaihe

Jos Tuomas ja hänen perheensä taas on kulkenut jalan, ovat he kesä-aikana seuraneet vanhoja tiereittejä Kivennavan kirkonkylän kautta. Mikäli liikuttiin vasta talvella, olisi voitu seurata vanhaa Vammelnsuun kautta tulevaa talvitietä. Silloin olisi jo pakolaismatkalla kuljettu Kaukolempiälän kylän kautta? Onko mitään syytä olettaa, että seutu tuli tutuksi jo vuosien 1703-06 pako-

Nyenskantsin valloitus

Linnoitus oli Erik Dahlbergin raportin mukaan 1681 erittäin huonossa kunnossa ja lisävaroja tarvittiin. Mutta Ruotsin valtiontalouden pito oli kovin säästävää, niin, että vasta 1695 ja 1697 alettiin tosiaan vahvistaa Nevanlinnan ja Pähkinälinnan linnoitusta. Kun Suuri Pohjan sota sitten alkoi vuonna 1700, ruotsalaiset näyttivät Kaarle XII taitavien sotaliikkeiden ansiosta ensin voittavan. Mutta kun Kaarle Narvan valloituksen jälkeen vaelsi Puolassa, kääntyi tsaari Pietarin huomio uudelleen Nevan suuhun.

laismatkan ajalta. Ellei se sitten ollut jo Tuomaksen lapsuuden maimon. Niinpä iäkäs Petter saattoi sodan jälkeen palata sinne maataloon työhön ja asujaksi?

Petter on tietysti voinut liikkua alusta pitäen sotaväen mukana, vai liikkui hänkin pakolaisten mukana joutuakseen näiden päästyä Viipuriin siellä olleiden joukkojen täydennykseksi? Petter on myös voinut joutua vangiksi ja Pietarin rakensuoihin.

Tsaari alkoi rakentaa Retusaarelle, kivennapalaisten vanhalle laidunsaarelle myös linnoitusta, josta tuli Kronstadt. Näitä rakennuspuuhia pyrittiin häiritsemään useilla eri retkillä. Jo heti vuonna 1704 ja taas tammikuussa 1705 Kaarle Armfeltin johtama osasto eteni jättäen Retusaareen ja yritti hävittää sitä. Nevan seudun tuntevana Petter on hyvin voinut osallistua Viipurista käsin tehtyihin operaatioihin, joilla venäläisiä pyrittiin häiritsemään. Samalla hän on voinut olla myös vahvistamassa Viipurin linnoituksia, joihin vuodesta 1704 asti yritettiin satsata varoja.

Mutta tilanne paheni koko ajan. Jo 1703 alkoivat katovuodet, jotka pahenivat aina vuoteen 1708, joka oli kaikkein pahin erityisesti Itä-Suomessa. Syyskylvöt olivat tekemättä koko Viipurin läänissä. Hinnat olivat pilvissä ja väestö joutui syömään karjansa. Käkisalmen läänin puolella oli jo vuosia syöty pelkkää pettua ja olkileipää. Eikä ollut kuin 10 vuotta edellisistä suurista 1690-lu-

Voimme myös vertailla avustussummia Johanna Aminoffin tietojen mukaan.

Samana päivänä avustuksia kuitenneet ja samalta paikalta kotoisin olevat ovat varmuudella tunteneet toisensa ja ilmeisesti oleskelleet samalla seudulla pakolaisuutensa aikana. Mistä tuona päivänä paikalla olleet ihmiset olivat peräisin ja oliko Nevanlinnasta muita? Kaikkien kohdalla tietoa ei ole merkitty. Tavallisimmat muut kotipaikat ovat Narva, Tallinna, Viipuri, Liivinmaa, Riika ja Tarto. Nämä kotipaikat viittaavat edelleen siihen, että tuon päivän pakolaisryhmä rantauduttuaan etelärannikon kaupunkiin olisi tullut asialleen esimerkiksi juuri Tammisaaresta käsin, joko jalan tai yhteisesti kyytejä kustantaen.

Viisi henkeä on merkinnällä från Nyen, he olivat varmasti tulleet yhdessä. Anna Elisabetha Jöransdotter on luettelossa Thomas Pawoilaisen jälkeen seuraavana. Saman nimisiä Annoja esiintyy myös muissa luetteloissa, ja eri vuosina avustusta kuitatessaan he ovat ilmoittaneet kotipaikakseen Viipurin. Kesäkuun 8. päivän jaossa 1710 Nyenistä olevia naisia ovat lisäksi Elin Brusiusdotter sekä sotilaan leskeksi merkitty Chirsten Johansdotter. He eivät esiinny minkään muiden vuosien luetteloissa, kuten ei Tuomaskaan. Elin ja Anna ovat saaneet vain 1,28 taalaria, kun Thomas vaimoineen sai 2,26. Chirstenin, sotilaanlesken tarve harkittiin peräti

3,24:ksi. Tässä on siis ainakin kolme Nevanlinnan pakolaisista, jotka vasta nyt ensi kertaa pääsivät mukaan kolehtivastustusten jakoon.

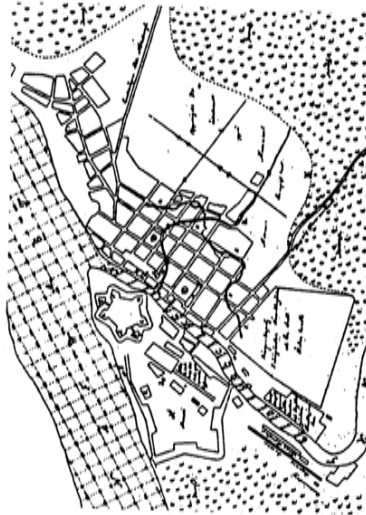
Toisin on laita Carin Hindersdotterin, jonka nimi eri luetteloissa esiintyy muodossa Henrichsdotter väliin Hindrichsdotter ja jonka asemaksi on merkitty useimmiten ratsumiehen leski - siis hieman parempi osainen. Hänen kotipaikakseen on merkitty väliin Nyen, väliin Viborg. Hän on nimittäin kuitannut apua jo maaliskuussa 1710, sitten uudestaan huhtikuussa ja vielä toukokuussa, jolloin on myös merkintä ganska bräckel, melko heikko. Kolmas kerta oli tämä joko kesäkuun alussa. Kaarina Heikintytär on ollut siis selvästi aktiivinen "sosiaalivunsaaja", mutta tällä kertaa hän kuitasi kuitenkin vain 1 taalarin ja 28 äyriä. Seuraavan vuoden huhtikuussa samanniminen nainen, sillä kertaa sotilaan leski kotipaikka Viipuri, on saanut avustusta. Jos kyseessä on vielä sama nainen, merkitsee se, että hän on selvinnyt hengissä siitä mikä näitä kaikkia odotti, syksyllä 1710 riehuneesta rutosta, Carin Hindrichsdotter Nyenistä on nimittäin kuitannut vielä 19.7.1711. Tuomaksen kanssa samana päivänä kuitanneista nevanlinnalaisista ainakin Karin Hindrichsdotter olisi elänyt suuren ruton yli. Miehiä oli joukosta vain neljä. Ratsumies Mattson oli Räävelistä eli Tallinnasta ja halvaantunut. 'Hajuksi' mainitun ratsumies Karaisen kotipaikasta ei ole tietoa.

Nevanlinnalaisten kohaloita

Suomen kirkoissa oli kerätty kolehti pakolaisille ensimmäisen kerran 1706 ja uudelleen vuosina 1708 ja 1709. Näiden varojen jaosta kuului tettiin hiippakunnan kirkoissa, mutta niitä jaettiin vain hiippakunnan keskuksissa Turussa, tuskin enää Viipurissa, joka oli jo sodan ja kato vuosien jaloissa. Meitä kiinnostavana päivänä, 8.6.1710 Turussa sai 26 henkeä avustusta. Näistä suurin osa, 22 oli naisia, joilla on jonkin verran mainittu olleen lapsia mukana. Yhdellä tytär on sokea. Osalla naisista mainitaan sääty: räätälin, sotilaan tai ratsumiehen leski.

Kummallakaan miehistä ei ole mainittu vaimoa. Vähänkin parempikuntoiset miehet olivat tietysti sotatoimissa tai kuolleet.

Kiinnostavin kohtalotoveri tässä ryhmässä on pedagogi Johannes Faber, jonka kotipaikka eräissä toisissa luetteloissa osoittautuu Nevanlinnaksi ja hän itse saksalaisen koulun opettajaksi. Faber on saanut kaikkein eniten, peräti 11 taalaria 8 äyriä. Häntä enemmän on tuona päivänä saanut vain ruustinna Gertrud Mårtens (22,16). Myös rouva Catharina Knorning on saanut runsaasti (5,20). Heidän kotipaikoistaan ei ole mainintaa. He pääsivät säätyläisinä tietysti jonon kärkeen,

Kartta vuodelta 1698, jossa linnoitus ja kaupunki näkyvät selkeästi. (Bonsdorff)

koska luettelo sinä päivänä aloitetaan heistä. Faber on kolmantena, mutta Tuomas Paavolainen jo viidentenä; ruustinnan, opettaja Faberin, rouva Knorningin ja sotilaaanleski Chirsten Johansdotterin jälkeen.

Tuomas vaimoineen oli siis selvästi "hyväosainen pakolainen".

Johannes Faber oli kuitannut hätäapua ensimmäisen kerran Turun hiippakunnassa jo niin varhain kuin joulukuussa 1706. Venäläisten kahden viikon mittainen Viipurin piiritys tapahtui juuri lokakuussa 1706, joten Faber on hyvin voinut joulukuuksi ehtiä lähemmäksi Turkua. Opettaja Johannes Faberista mainitaan 1706, että lapsia hänellä on "tunteamaton määrä". Hän kuittaa siitä lähtien perheelleen avustusta kahdesti vuonna 1707, kerran vuonna 1708 ja kahdesti 1709; siten kesäkuussa 1710. Vuonna 1711 Faber näyttää saaneen arvonalennuksen, koska hänen tittelikseen on kirjoitettu studiosus, mutta kotipaikka on edelleen Nyen. Faber sai vielä 1712 hätäapua, mutta 1713 jälkeen hän on jo Tukholmassa. Vuonna 1714 hänen lapsilukunsa on 5, samoin vuosina 1715 ja 1716. Vielä vuodelta 1719 tästä opettajasta on maininta.

Johannes Faber on siis ollut nuorehko mies, koska häntä parin lapsen isänäkin on voitu tituleerata studiosukseksi. Oliko tällä nuorella saksalaisen koulun opettajalla enemmänkin tekemistä sokean Tuomaksen perheen pakolaismatkan kanssa, joka tuona kesäkuun 8 päivänä 1710 oli jatkunut jo 7 vuotata? Vai oliko hän vain hakeutunut Tammissaarella oleskelevien muiden nevanlinnaisten luokse lähdettyään 1706, venäläisten ensimmä-

mäisen piirityshyökkäyksen jälkeen Viipurista länteen.

Venäläisen nuortenkirjan kuvitusta. Jo ennen venäläisten hyökkäystä kaupunki olisi poltettu ja Nyenin asukkaat lähteneet pakolaisina Suomeen.

Viipurin hiippakunnan alueella luetoitettiin myös pakolaisina liikkuvaa papistoa, mutta opettaja Faberia itseänsä ei näy kummassakaan kahdesta ilman päiväyksiä olevassa varhaisessa pakolais-papiston luettelossa. Sen sijaan Faberin esimies, Nevanlinnan saksalaisen koulun rehtori, Crister Wurmbs oli ollut alkuun Viipurin hiippakunnassa, mutta viimeistään joulukuksi 21.12.1707 siirtynyt jo Turun hiippakunnan alueelle ja kuitannut tuolloin rahaa kaksi päivää koulunsa opettajan jälkeen.

Mutta yhtä hyvin myös opettaja Faber on voinut tulla jo suoraan Nevanlinnan valloituksen jälkeen laivakyydillä läntiseen Suomeen 1703, kuten Tuomaskin, mutta joutunut turvautumaan avustuksiin jo 1706,

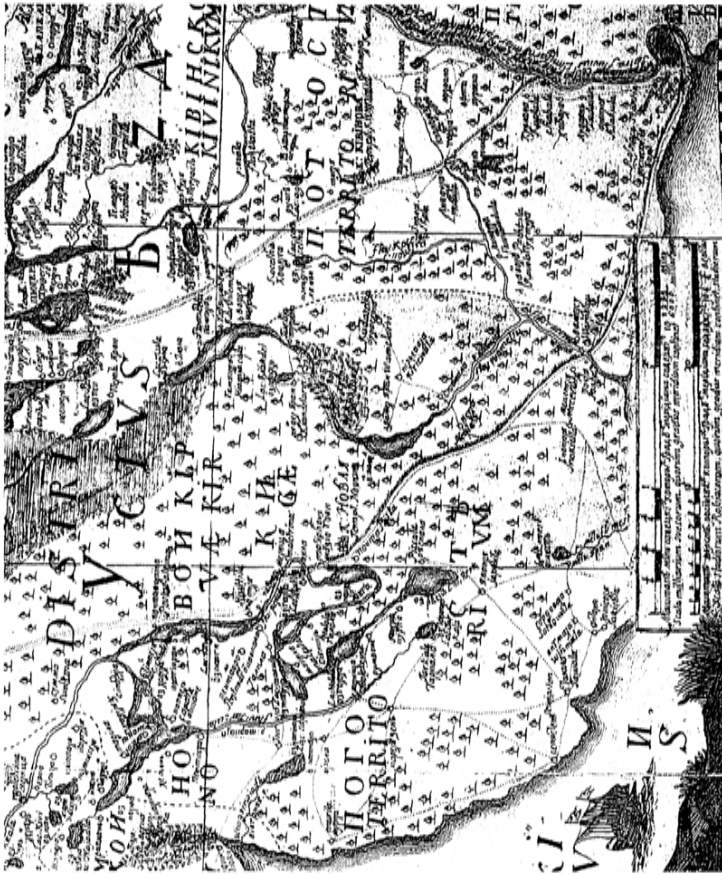
neljä vuotta ennen Tuomasta. Wurmbskin on pakomatalla länteen voinut yhyttää Faberiin, esimerkiksi juuri Turussa joulun alla 1707.

Mikäli Tuomas vaimoineen on ollut pakolaisena maitse, on huomionarvoista, että hän vasta näin myöhään hakeutui avustusten äärelle. Mutta se taas voisi selittyä sillä, että Tuomas vaimoineen lähti jatkettulle pakomatalle länteen jopa niin myöhään kuin maaliskuussa 1710, kun Viipurin toinen ja lopullinen piiritys alkoi. Häntä kun ei esiinny aiemmissa avustuslistoissa.

Euroopassa kiersi taistelulentä alkuunsa saanut rutto. Keväällä 1710 sitä oli ollut Riassa. Sieltä tulevia laivoja ja matkustajia, joissa oli paljon pakolaisia, vaadittiin karanteeniin, mutta ne eivät pitäneet. Varsinaisesti rutto saavutti Helsingin vasta elokuussa 1710. Se surmasi kolmanneksen kaupungin väestöstä ja heidät haudattiin kauas keskustasta, nykyiseen Vanhan kirkon puistoon. Turkuun rutto ehti lokakuussa. Mutta muitakin kulkutauteja oli liikkeellä.

Onko Tuomas voinut kestää ruton? Onko hän kuollut siihen vai muuten. Missä Tuomas on kohdannut kuolemansa? Mitä hänellä on ollut mielessään: lapsuus Viipurissa tai Kanaksella, vai miehuus Nevan rannoilla satoisia Inkerinmaan peltoja viljelemässä. Saattoiko hänellä olla yhteyttä mahdolliseen poikaansa Pekkaan, Petteriin, jonka on täyty

Tämän vuoden 1726 kartta laadun Aidos Vserussisikou Imperii -karttasovon. Kivimäki (Kivimäki pogost) on väritetty lehänsiksi ja Uusikirkko (Novodleriki pogost) vaaleanpunaisiksi. Oikeassa alareunassa näkyy pieni osa Pietarin (Sankti Pietariborskogo) suojasta. - BAN, Oideli Kartografi, V. P. T/3.

nyt jääää Kannakselle? Miten Inkerinmaan pakolaisia kohdeltiin Lounais-Suomessa? Mitä kohtaloita Tuomaksen vaimo ehti kokea? Vai olisiko heillä ollut vielä paluu itään, kun venäläismiehityksen aikana olot tavallaan vakiintuivat?

Mitä Petterille on voinut tapahtua?

Kuusi päivää sen jälkeen, kun Tuomas oli äyrinsä kuitannut Turossa, päätti Viipurin piiritys. Se oli alkanut maaliskuussa 1710. Toukokuun lopulla riensivät laivat piirittäjien avuksi, jopa tsaari Pietari itse tuli paikalle 14.6., kun linna antau

päässyt palaamaan Kannakselle vasta rauhanteon tultua 1721. Oliiko elämä Isonvihan ja venäläismiehityksen aikana sittenkin enemmän normaaleissa uomissa, kuin mitä mielikuvamme siitä kertovat.

Tietysti vuonna 1710 Petter on voinut jo lähteä hakeutumaan maaseudulle asumaan ja elintarpeiden pariin kohti etelää Kaukolempiälän kylään. Maaseudulle hakeutumista oli voinut edesauttaa myös ruton leviäminen. Miten hänen onnistui välttää rutto, vaikka se juuri itä-Suomessa oli voimakkaimmillaan?

Missä määrin Petter olisi nuorison Isonvihan vuodet osallistunut metsästä käsin operoivien sis-sien toimintaan? Venäläisten häirintää nimittäin tehtiin koko 8 miehitysvuoden ajan, vuodesta 1713 aina rauhan tuloon asti 1721. Silloin Petteri Tuomaanpoika oli joko 35- tai 55 -vuotias. - Merkitseehän Petterin kuollessaan 1753 saavuttama erittäin korkea ikä, 87 vahvaa terveyttä. Mikäli syntymävuodessa on vasta 1686, täytyy kehuskella vähemmän, mutta myös 67 oli suhteellisen korkea ikä tuolloin.

Väitköt Petter ruton ja saavutti "sissielämällä" hyvän terveyden? Vai oliiko hän sairastanut sen, ja parantunut siitä: siihenhän joko kuoliin tai parannuttiin vastustuskykyisinä. Vai oliiko hänellä ollut perhettä jo nuorempana; olisiko Kaukolempiälään perustettu perhe hänelle

jo toinen? Oliko hänen siellä ottama vaimonsa Maria Heikintytär katsottuna jo aiemmin valmiiksi, vaikka perheen perustamiseen he pääsivät vasta sodan jälkeen? Romanttisia kuvitelmia, mutta mahdollisia.

Vai olisiko Petter ollut kauppiamies, joka toimii luonnikkaasti venäläisten kanssa? Mutta jos Petter oli viettänyt lapsuutensa Inkerinmaalla, Nevan suiston maatilalla, ehkä hän todella kaipasikin maalle pysyviin oloihin, maatoihin? Ja Viipurista lähdeäessä mielummin suuntana itä ja viljava etelä kuin metsäinen Suomi. Tiloja ei vielä ollut, mutta loismieheksi kelpasi sodan jaloista tuleva mies. Sitä paitsi maanomistukset tekivät sen, että kun tiluksia ei saanut jakaa, kaikki talot olivat tupaten täynnä asukkaita. Nythän Kannas jäi ensimmäistä kertaa konkaisuudessaan Venäjän alueeksi 90 vuoden ajaksi.

Petterin ensimmäinen lapsi Maria Heikintytären kanssa, tytär Maria syntyi 1724 ja seuraavat 4 kahdeksan seuraavan vuoden aikana, niin että heidänkin perheessään voidaan nähdä selvä Isonvihan jälkeinen vauvakuume. Näiden viiden lapsen isä on tietysti voinut olla 58 vuotias, mutta tässä valossa 38 tuntuu paljon mahdollisemmalta. Topelius on Välskärin kertomuksissa antanut näiden vuosien kuvaukselleen runollisen otsikon Erämaan kevät. Sellaisesta minulle Kaukolempiälän loismiehen perheellisyykset näitä mietittäni vaikuttavat. Rauhante-

osta oli tuolloin kulunut jo kolme vuotta, ehkä Petteri ehti liikkua myös muualla ennenkuin asettui Tuomas Mutan taloon.

Viljelijä vai evakko?

Tässä on paljon vain kuvitelmaa, mutta historiallisten mahdollisuuksien rajoissa. Eihän meillä ole muuta kuin yksi uusi nimitieto - mutta se on jo paljon. Mitä sokeaa ja hätäapua saanut Inkerinmaan pakolainen, Tuomas Pawoilainen sitten kertoo meille muuta, kuin saman tarinan: miten ankarien realiteettien armolla itäisen Suomen asujaimiston kohtalo on ollut. Eikä se ole meille sinänsä uutta. Tämä pieni tieto avaa kuitenkin uudenlaisen tunnus kuvan sukumme alkuperän ja identiteetin rakentamiseksi. Tähän astiset mielikuvat kauniista Kaukolimpiälän kylästä ovat hellineet ajatusta kotipaikkaisuudesta, jostakin joka on pysyvästi sieltä, unelmaa Karjalasta - onnelasta. Mutta nämä Inkerinmaan väestönsiirrot ja asutusviijely sekä tämä Pohjan Sodan ja Isonvihan aikainen pakolaisuus antavat meille kokonaan uuden kuvan, jota suvun vaiheista puhuttaessa aiemmin ei ole ajatellutkaan: evakon ja pakolaisen. Sehän on ollut jo yli 50 vuotta identiteettimme osa.

Mahdollinen uusi esi-isämme olikin siis kodistaan ajettu talonpoika, ehkä Lounais-Suomeen kivien ja juurakoiden yli vaimonsa kanssa

kompuroinut vanhus, josta on vaikea ajatella, että hän olisi selvinnyt ruttosyksen yli. Ehkä heidän kohtalonsa oli vähemmän dramaattinen: laivakyydillä outoihin oloihin tupsah-tanut pariskunta, jonka ympärillä oli vain vähenevä joukko tuttuja. Mutta heidän lapsensa saattoivat elää loppuelämänsä jo pysyvämmissä oloissa. Pojanpoika pääsi siirtymään takaisin talolliseksi Vuottaan kumpuileville pelloille.

(Kirjoitus perustuu sukukokoukseen 8.6.1996 pidettyyn esitelmään ja sen jälkeen tehtyihin täydennyksiin.)

Kirjallisuutta:

Aminoff-Winberg, Johanna. *Finska flyktingar i Sverige under Stora Ofreden*, Sukutietotekniikka ry:n julkaisuja 4. Helsingfors 1995.
Bonsdorff, Carl v. *Nyen och Nyenskans. Historisk skildring*. Särtryck av Acta Societatis Scientiarum Fennicae, tom 18, Helsingfors 1891.
Luukko Armas. *Suomen historia 1617-1721*. Suomen historia VIII. WSOY. Porvoo. 1967
Kepsu Saulo. *Pietari ennen Pietaria. Nevansuun vaiheita ennen Pietarin kaupungin perustamista*. SKS :n toimituksia 608. Helsinki. 1995
Meri Veijo. *Maassa taivaan saranat. Suomalaisten historia vuoteen 1814*. Otava 1993.

Aarno Tertti

Martti Sydänheimo asevelvollisena Viipurissa 1919-1920

Maria Tuomaantyär Sydänheimosta o.s. Paavolainen ja hänen perheestään on kerrottu aikaisemmin sukuvihkoissa n:ot 2 (1974), 4 (1979) ja 13 (1989). Seuraava tarina perustuu 1898 syntyneen Marian pojan Martin asevelvollisuuden aikaisiin päiväkirjamerkin-töihin. Pari vuotta sotaväestä lähdön jälkeen tämä ahkera kynä-mies valmistui metsänhoitajaksi. Martti kuului niihin suvun jäse-niin, jotka menettivät henkensä talvisodassa.

Paavolaisten sukuluetteloida selatessa on hyvä muistaa, että vii-purilaisesta Hertz-nimestä on kaksi suomennosta, Sydänheimo (v:lta 1906) ja Tertti (1935). Maria Tuomaantyätären pojista sekä Martti että Armas (k. 1982) esiintyivät elämänsä aikana kaikilla kolmella nimellä.

Keväällä 1919 Martti joutui asevel-vollisuuskutsuntaan ja tuli määrä-tyksi Viipuriin Kenttäkistirykmentti 2:een. Jo ajatus pääsemisestä tälle seudulle oli hänestä innostava: Oli-vathan Hertz-suvun varhaispolvet asuneet Viipurissa ja myös äidin suku - Paavolaiset - oli siitä läheltä, Kivennavalta.

Huhtikuun 24. päivänä 1919 Martti ilmoittautui Viipurissa Neitsytnie-men kasarmilla 5. patterissa. Muu-taman ilmeisen hämmentävän päi-vän jälkeen hän merkitsee päiväkir-jaan majoittuneensa kuuden miehen tupaan. Herätys kuudelta, runsaan velliannoksen käsittävä päivällinen

yhdeltätoista, soppa-annoksen sisäl-tävä illallinen viideltä - ja aamuisin jaetaan joka miehelle puolen kilon annos leipää, "riittävästi" voita ja kuusi sokeripalaa.

Rekryytiaika kesti kolmisen viikkoa. Toukokuun 11. päivänä oli kaupun-gin urheilukentällä juhlallinen tilai-suus, missä alokkaat vannoivat lip-puvalan. Mutta jo aikaisemmin, vain viisi päivää Viipuriin tulon jälkeen, Martti oli saanut alokkaana osallis-tua kaupungin valloituksen yksivuo-tisparaatiin. Ehkä tämä oli mahdol-lista hänen vapaussodan aikaisten suojeluskuntakertomusten perus-teella. Joka tapauksessa paraati-

päivä jäi yhdeksi asevelvollisuusajan kohokohdaksi. Itse Mannerheim oli tullut Viipurin ottamaan vastaan paraatin, ja juhlan kunniaaksi leipäänsä oli vehnäästä.

Ylioppilaana Martti sai pian koulun alkuopiskelun. Tämä tiesi muuttoa Neitsyeniemeltä Pyhän Annan kadulle. Mutta kurssi oli keskeytettävä, kun alkoi valmistautuminen Perkjärven ampumaleirille. Taas oli edessä muutto ja epä tietoisuus, mitä tehdä vähitellen kertyneille henkilökohtaisille tavaroille. Martti ratkaisi pulman ottamalla yhteyden kaupungissa asuvaan sukulaiseensa ja kirjoitti sitten 15.6. 1919 vihkoonsa: "Minä vein osan tavaroistani. Erkki Paavolaisen kottiin säilytettäväksi. Filosofian maisteri Erkki Paavolainen oli hänen Mari-äitinsä serkku sekä isän että äidin puolelta."

Perkjärven leirille

Sittemmin tarunomaisiksi muuttanutta tykistön kesäleiriä koskevat merkinnät ovat Kaukjärveltä, Vammeloelta ja Vanhalta sahalla. Lukijan hämmästykseksi leirille meno ei merkinnytkään asettumista telttamajoitukseen, vaan sijoittumista tyhjiksi jääneisiin venäläisiin huviloihin. Näitä olikin Kannaksella itsenäisyytemme alkuaikoina uskottomat määrät. Viikaisu Paavo Kiurun Kivennapa-kirjan tietoihin antaa hieman taustaa. Ennen 1. maailmansotaa (1908) Raivolassa, Terijoen ja Tyrisevällä oli noin

2000 huvilaa, joista suurin osa venäläisten omistuksessa.

Juhannuksen jälkeen Martti nimettiin korpraaliksi, mutta tästä hän ei ehtinyt montakaan päivää iloita, koska kesäkuun alussa kotoa tuli sanoma, että Erik-veli oli kuollut. Tiedon saamista seuraavana päivänä hän lähti kello 2 iltapäivällä hautajaislomalle. Vanhalta sahalla hän käveli kuuden kilometrin matkan Raivolaan, mutta kun sieltä ei lähtenyt junaa, hän jatkoi rataa myöten Uudenkirkon asemalle - siis vielä 15 kilometriä - ja näin hän pääsi ajoissa matkaan.

Heinäkuun puolivälissä aliupeeri-koulu alkoi uudelleen, nyt kenttäolosuhteissa. Koko 48 kurssilaisen joukko majoitettiin suureen venäläiseen huvilaan. Ensi töikseen pojat kävivät hakemassa "ympärillä olevista tyhjiistä huviloista sänkyjä ja polstereita".

Kaikenlaisia tapahtumia ja kummeluksia on luettavissa päiväkirjan lehdistä. Eräänä kuumana kesäkuun päivänä eversti Vilho Nenonen kävi leirillä tarkastusmatkalla, ja eräänä toisena kuumana päivänä Martilta repesivät housut ratsastusharjoituksissa.

Heinäkuun 17. päivänä 1919 joukko kurssilaisia oli uimassa meren rannalla, ja pojat joutuivat mykistävän kangastuksen todistajiksi. Iita-auringon valossa "Kronstad loisti uskottoman selvänä toimeineen ja rakennuksineen". Martille kangastus

oli vielä merkittävämpi sen takia, että hänen "sotalaivaveistämöillä" konstruktöörinä työskennellyt isänsä oli haudattu saarelle.

"Raivolan valloitus"

Heinäkuun 30. ja 31. päivien välisenä yönä alkoivat yllätyksenä suuret sotaharjoitukset, "manööverit". Ensi töikseen pojat kiirehtivät omiin yksiköihinsä. Vuorokauden kuluttua, elokuun 1. päivän vastaisena yönä alkoi tykistöosastojen marssi kohti 12 kilometrin päässä olevaa Terijoen asemaa. Sateessa sieltä jatkettiin kymmenisen kilometriä ja asetuttiin vihdoin "liikelle Koiviston rataa".

Suuressa manööverissä oli mukana paljon joukko-osastoja, joista rivimiehellä ei tietystikään ollut paljon tietoa. Martti kuului niihin joukkoihin, joiden tavoitteena oli valloittaa viholliselta Raivola. Jokainen kiinnitti lakkiinsa kuusenhavun ja tunnussanaksi annettiin Tampere.

Sitten taistelut alkoivat. Tykit jylyivät, konekiväärit rätsivät, karbiinit ja kiväärit poksahtelivat. Tunnelma oli jännittynyt, juhlava. Vihdoin monien tuntien kuluttua ilmoitettiin, että Raivola oli valloitettu ja manööveri päättynyt. Sananmukaisesti patterinpäällikön huuto kuului: "Ylös poijat. Taistelu on loppunut." (Jo jonkin aikaa yön rasituksista uupuneet pojat olivat näet saaneet luvan torkua maastossa.)

Ainakin osa tykistöyksiköistä ohjattiin tämän jälkeen Raivolaan, ja 5. patteri pysähtyi lähelle ryssänkirkkoa. Vaikka päiväkirjassa ei tässä kohdin olekaan mitään hempeyksiä, voimme arvailla, että lapsuudessa Raivolassa vietetyt kesäpäivät ja muistot "äijästä" - Tuomas Paavolaisesta - tulvehtivat nuoren miehen mieleen. Martti silmäili tienvierellä olevaa "kaunistalvaikoista, punakattoista kivirakennusta" ja näki toisen kerroksen ikkunassa herrasmiehen, joka näköalapaikalta oli seurannut sotaväen saapumista. Martti siirtyi lähemmäksi ja ratsun selästä laskeutumatta sinkosi ylös kysymyksen, missä päin täällä mahtaa asua Paavolaisia. Yllättävä avaus, koska ikkunassa oleva herra oli kuin olikin - Paavolainen, "Raivolan Pekka", kauppias.

Hieman nolo tilanne korpraalille, mutta sedän ystävällinen käytös pumpuloi pian kaiken. Jonkin aikaa estelyään paljosta ratsastuksesta pölytyttyä Martti - asianomaisen luvan saatuaan - suostui menemään sisälle. "Istuimme sitten yhdessä ja tarinoimme. Pekka-setä esitti itsensä Pekaksi. Hän esitti myös sisarensa Eevi Paavolaisen. Sain kahvia korpun kera."

Veikeä sukulaistapaaminen, eikä vain.

Mutta manööverit olivat ohi ja Martti kunnialla selviytynyt tykinjohtajatehtävistään. Yhden vuorokauden kuluessa hän laskikukeneensa yli neljä peninkulmaa, suureksi osaksi ratsastaen.

Syyskuun alkupuolella tykistön harjoitusleiri päättyi, ja rykmentti siirtyi rautateitse Viipuriin. Sitä ennen oli kuitenkin rannoilta voinut seurata koko elokuun ajan Venäjän sisällissodan tapahtumia Kronstadissa. Englannin laivasto ja lentokoneet olivat ärhäkästi käyneet boisevikien linnoituksen kimppuun tukiesaan valkoisen kenraalin Nikolai Judenitsin hyökkäystä.

Takaisin kaupunkiin

Martti näyttää mukautuneen hyvin sotilaselämään. Aliupseerikoulun jatkuttua Viipurissa syksyllä 1919 hän ylioppilaana sai erivapauksia opetuksesta. Itsekin hän pääsi opettamaan kurssille mm. fysiikan ja kemian alkeita. Lokakuun aikana hänet ylennettiin ensin alikersantiksi ja sitten viikkoa myöhemmin kersantiksi. Myöhemmin syksyllä hänestä tuli pariksi kuukaudeksi "garnisoonikirjaston hoitaja" ja talvella yhtä pitkäksi ajaksi vt. päiväystävä upseeri rykmentin esikuntaan.

Silti hänellä oli yllättävän paljon vapaa-aikaa. Sen hän käytti ulkoiluun ja luonnossa samoiluun sekä intensiiviseen arkistotyöskentelyyn. Häntä oli näet puraissut sukututkimuskärpänen. Syksyn mittaan hän pääsi nauttimaan Viipurin hoviorkestriden arkiston genealogisista herkuista. - Maaliskuussa 1920 Martti Sydänheimo täytti 22 vuotta. Entä mitä tapahtui niille tavaroille, jotka hän kesäkuussa ennen leirille

meno oli kiikuttanut Paavolaisille? Näistä ei päiväkirjassa ole enää mitään mainintaa, mutta keväällä huhtikuun 5. päivänä 1920 hän lyhyesti tekee selkoa toisenlaisesta käynnistä Erkki Paavolaisen kotona. Kahvinjuonnin lomassa hän sai sukulaiseltaan "erinäisiä genealogiaa koskevia lähdekirjoja". Kysymyksessä olivat epäilemättä ne Paavolaisen sukua koskevat tiedot ja tarinat, jotka hän sittemmin jouluna 1921 liitti isälleen Matti Sydänheimmolle lahjoittamaansa "Hertz-kirjaan".

Tuossa kahdeksan vuosikymmenen takaisessa tarinassa on meille monille tuttu versio kantaisästä: "Petter Paavolainen syntyi v. 1686 - - oli sotilas joka tavattoman vahvuutensa ja ruumiinkokonsa perusteella sai porttivahdin paikan Viipurin linnassa --"

Siviili häämöttää

Kesä 1920 tiesi uutta Perkjärven leiriä, jota koskevat merkinnät antaisivat aiheen aivan oman tarinan rakenteluun. Martti itse piti tärkeimpänä sitä, että jo heinäkuussa Kaukjärvellä sai komennuksen oman patterinsa vahtimestariksi eli vääpeliksi. Varsinaisen ylennyksen tähän arvoon hän sai leiriltä lähdettyä 18.8.1920.

Entä kouluttautuminen reserviupseeriksi? Lukija odottaa, että näin ponteva nuorukainen haluaisi upseerin arvon. On kuitenkin muistet-

tähän arvoon hän sai leiriltä lähdettyä 18.8.1920.

Entä kouluttautuminen reserviupseeriksi? Lukija odottaa, että näin ponteva nuorukainen haluaisi upseerin arvon. On kuitenkin muistettava, että hänen sotaväessäolonsa ensi kuukausina reserviupseerikoulutusta ei vielä ollut järjestetty millään tavalla. Vuoden 1919 aikana vallitsi yllättävän suuri epätietoisuus siitä, millaiseksi tukinto määrätään. Välillä KTR 2:n asevelvoillisille ylioppilaille ilmoitettiin jopa, että esikunnassa tullaan järjestämään erityinen tukintotilaisuus. Marttikin ilmoittautui eräiden tovereidensa kanssa tähän tenttiin, mutta perillä kävi ilmi, että se oli tarkoitettu vain niille, jotka olivat jo suorittaneet koko asevelvoillisuutensa.

Kun sitten aloitettiin Haminan kurssien suunnittelu, hän pisti nimensä halukkaiden listaan, mutta ei tästäkään mitään tullut Martin kohdalla. Rykmenttiin oli näet levinnyt huhu, jonka mukaan jokainen kurssin käynyt saattaa joutua palvelemaan jonkin aikaa aktiiviupseerina. Tämän kuultuaan hän pelästyneenä perui menonsa. Näin hän jäi kersantina omaan patteriinsa, kun muutamat hänen toverinsa matkustivat Haminan ensimmäiselle kurssille maaliskuussa 1920.

Älköön tässä unohtettako, että Martilla oli Viipurissa muitakin sukulaiskontakteja kuin nuo edellä kerrotut. Keväällä ja syyskesällä 1920 hän kävi peräti-

kolme kertaa Tienhaaran pappilassa Arran perheessä, Juuso-sedän ja Annikki-tädin luona. Varsin erikoiselta kuulostaa, kun hän kertoo kolmannelta kerralla tehneensä matkan "Matti"-nimisellä ratsulla. Takaisin tulo pappilasta kasarmille kesti hänen laskujensa mukaan noin 35 minuuttia.

Kesän 1920 aikana oli vähitellen käynyt selville, että kaikkien suojeluskunnissa palvelleiden oli mahdollista saada ylimääräistä lomaa, joka merkittävästi tulisi lyhentämään sotaväkeä. Tästä edusta Marttikin pääsi osalliseksi. Niinpä hän kirjoitti kotiin ja pyysi lähettämään siviilipuvun Viipuriin.

Nyt olivat kamman piikit vähissä. Vielä syyskuun 4. päivänä hän oli ilialla suuressa kansanjuhlissa, joka järjestettiin Antverpenin olympialaisista palanneiden viipurilaisten urheilusankarien kunniaksi, mutta kolme päivää myöhemmin hän jo rentoili siviilipukuisena kesikaupungilla. Ja tuon syyskuun 7. päivän iltana hän pakkasi tavaransa kapisäkkiin, siirtyi rautatieasemalle ja kipusi 10.10. lähteneeseen yöjunaan määrämpään Hämeenlinna.

Näin päättyi odotettua nopeammin Martti Sydänheimon kokemusrikas ja vauhdikas asevelvollisuus aika. Senkin uhalli, että sanonta kuulostaa kulu-neella, totean tiivistäen, että keväällä 1919 Neitsytmiemen kasarmille tuli poika, mutta syksyllä Viipurin asemalta junaan nousi mies. ❖❖

JAALEAN KAUPPIASPERHE

- PAAVOLAISTEN ESIKOISHAARAA

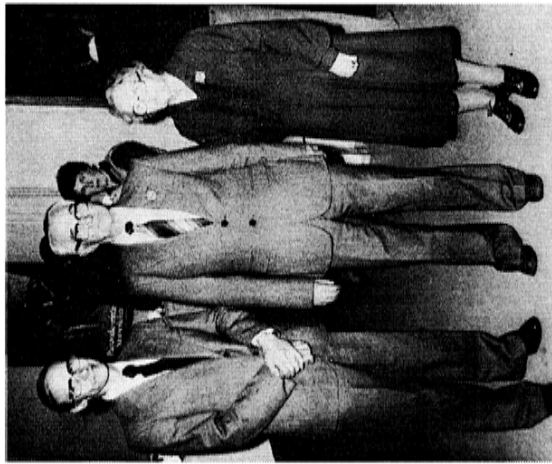
Eino ja Elsa Paavolaisen vaiheet

Eino Paavolainen (T.85) oli syntynyt 29.3.1911 Kivennavan Vuottaalla, lähellä ensimmäisen sukukokouksen pitopaikkaa ja sitä mäkeä Vuottaan niityillä, joilla käytiin kesällä 1994. Einoon puheissa esiintyi myös nimitys Kuortin mäki.

Eino kuului ns Eskelin haaraan, jolla tarkoitettiin Paavolaisten esikoishaarassa 1833 syntyneen Eskelin Paulinpojan (T24) jälkeläisiä. Eskelin pojista vanhin sukua jatkanut Mikko (T44) oli siis Eskelin Mikko (1870-1919), hänen veljensä arvatenkin Eskelin Jussi (Johannes, T45), ja Eino isoisän veli. Hänen saunassaan Eino kertoo syntyneensä. Jussin perheessä oli myös paljon lapsia, kuten Vihtori, Hanna, Hilja, Arvi ja muita, ja paljon pienenä kuolleita, kuten siihen aikaan kaikissa perheissä

Eino isoisän Mikon pojista kaksi kasvoi aikuisiksi. Matti Mikonpoika (T65) kuoli jo 1912. Tämän veli, Mikko (T66) sitten puolestaan aikanaan houkutteli Eino Jaalaan. Mikko-seidän jälkeläisten (Mauno, Vaito, Seppo, Salme, Kari ja Sirkka) jälkeläisistä Kari elää Kymenlaakson alueella, loput ovat pääkau-punkiseudulla. Eino tädin Anna-

Marin ja tämän miehen Antti Jaatisen perhe asetui myöhemmin Kytäjälle.

Kuvassa vuonna 1981 Eino ja Elsa Paavolainen vastaanottamassa Jaalassa vuoden yrittäjä -palkintoa. Kolmantena Lauri.

Matti (s 1891) oli syksyllä 1909 nainut Kristiina Kirjavaisen (s 1888). Tiina oli Heikki Kirjavaisen "Hennun Heikin" 8. tytär, Pihlaisten kylästä, Vuottaasta 15 km "tännepäin"

läheitä Muolaan rajaa. Niinpä poikaa Vuottaalla sanottiin Eskelin-Mikon-Matin-Ristiinan-Einoksi.

Matti kuoli kuitenkin, kun Eino oli vasta 15 kk vanha. Siitä hän kertoo: "Systerpekis, ku miu issäi oli siel työssä, kivääritehtäas, ja sit sill oli puku tehtävään siell Pihlaisissa, äitiin koton. Se isä sit tuli niinku sovittamaan sitä, niin ryypäs siin Polvseläi, ni emäntä ol nostamass kaivost vettä, ni pyysi juotavaa ja ryypäs par kauhallist kaivost vettä ja sai siit punatauin, ja nii se siitä kuoli."

Pihlaisissa Eino myös paljon oleskeli varsinkin isänsä kuoleman jälkeen, mutta myös, koska isoitsä oli mennyt uusiin naimisiin. Ainoita perintöjä tuli vain mummon Anna Matintytär Inkisen (1870-1909) jälkeen vasta paljon myöhemmin ja nekin "pit ottaa väkisin".

"Siel Pihlaisiss mie olin sit ain Heikkiäläisen Eino. Mie jouduin tuollaisen huutolaispoikan olemaan siel äitiin koton. Isä oli kuolt ja äiti ol palvelukses, tuoll Kääväl pääasiass ja Joutseläs muistaaksen. Mut Kääväl suurimmaks osaks Pekal sekä sillä vanhalla Pekalla Kuokkalassa. Mie siin naapuritalos ja kans olin palveluksessa. Ku sain Pihlaisist kylliksein lähin sielt kävelemään pois. Ja kansakouluha mie siit tenttimällä tein."

Oikean kätensä Eino menetti Heinjoen asemalla rautatie-

työmaalla 17-vuotiaana. (1928). Hän oli keväällä aiemmin tullut puutavarayhtiöille, kun äitikin oli kuollut syksyllä 1927. Se oli rankkaa työtä, koska se tehtiin yöllä, kuudessa tunnissa neljäkin vaunua, niin että aina oli väsynyt, eikä 17-vuotias vielä jaksa sitä tahtia.

"Ja ku se ol vielä linjalastausta, nii ei ol mitenkään tasasta, ku piti saaha hirveen korkeelle ne ropsit, ni sit ratapenkka ol korkeella ja sit ne vaunut ja kolmemetriset puut. Siel men käsi. Kolme viikkoo ehin olla vaitiolla, topparoikassa."

Veturi vaihtoi kulkusuuntaa varoittamatta, niin että Eino putosi korkealta alas ja ehti "levittäytyä nii, ett rautatievaunu män käe päält". 14 senttiä ehjää kättä jäi jäljelle - ja henki. Viipurin lääninsairaalassa hän oli 7 viikkoo.

"Ku mie sit jou'uin vaitiolle, ku miul mittää ommaisuutta, ei vanhempia eikä kottii eikä mittää, ett - vaitio leipii mie jou'un kuitenkin. Sitt mie olin siel Pihlaisiss, Kirjavais-mummon veli oli samoil rautatie, kiviöis. Viipuri asemall ol yks huone, ja mie pääsi sinne töihin. Yheksän kuukautta sain tehdä Valkeejärven tietä. Työ tuli valmiiksi, nii sit sitä työtä ei ollu, eikä niinku nykyään, ett siit saahaan apua. Sillon se oli, ett jos ei siull oo leipää, ni oo syömättä. 1928 lähtien se ol tänne 1933 vuoteen asti, sillo se vast siit alko piristyy."

Valtio koulutti hänet maalariksi, niin että maksoi ensimmäisen vuoden Perkjärven kotiteollisuuskoululla. Toisen vuoden joutui käymään omilla varoilla, joita äiti oli palveluspaikoistaan säästänyt.

Ei non vaimo Elsa, os Karonen (s 4.11.1910) löytyi myös Pihlaisista, vaikka oli alunperin "Sakkolan Karosia". Hän oli Eino on mukana jo Perkjärvellä toisen opiskeluvuoden. Proteesin kanssa joutui opettelemaan vasemmalla kädellä kirjoittamisen. Eino maalaili myös pieniä tauluja koristeiksi. Ensimmäinen poika Lauri syntyi 1934.

Todettuaan, ettei maalarin ammatti onnistuisi yksikätiseltä mieheltä, päätti hän koettaa jotain muuta ammattia. Äidin veli Amerikasta auttoi vähän alkuun. Ens in Eino kiersi Kannasta kulkukauppiaina, "tek konttikauppaa". Kesällä 1936 hän osti ensimmäisen kiinteän kaupan Kivennavalla, keskeltä peltoa kaukana rautatieasemalta. Huonon kauppapaikan vuoksi etsi hän parempaa paikkaa, joka löytyikin Kannejärven pitäjistä Lounatjoen aseman vierestä. Nyt kaupan tavaran saamisen kannalta tärkeä rautatieasema oli vain 250 m päässä.

Talvisodan alkaessa Elsa oli Laurin kanssa kyläilemässä Perkjärvellä. Illalla palatessaan he eivät enää päässeetkään kotiin Lounatjoelle, vaan heidän oli lähde ttävä muiden perkjärveläisten kanssa talvisotaa pakoon Rantasalmelle. Isä Eino jäi

vielä seuraavaksi päiväksi Kannejärvelle ja hän paistoi Elsan tekemän leipätaikinan ja otti tekeleet evääksi. Isä tapasi muun perheen vasta 3 kk:n päästä Kiikassa, Satakunnassa.

Evakossa ollessaan he vierailivat Porin kaupungissa ja tekivät mm torikauppaa. Eino kyseli löytyisikö Porista sopivaa pysyvän kaupan paikkaa. Ruosniemen kaupungin osasta löytyi perikunnan omistama pieni kauppa, jonka Eino ja Elsa ostivat ja ryhtyivät jälleen kauppi- aiksi.

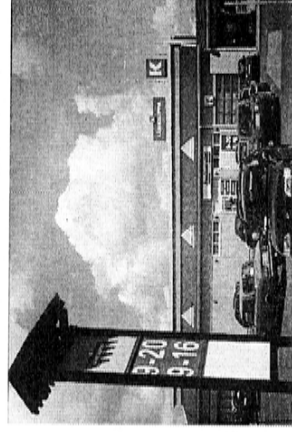
Reilun vuoden kuluttua jatko-sodan aikana Eino on setä, Mikko (T66) Paa volainen, joka halusi kovasti takaisin Karjalaan, ehdotti Einolle, että tule tänne Jaalan kauppiaksi. Eino teki kyläreissun Jaalaan, Kymenlaakson pohjoisimpaan kuntaan, josta oli matkaa noin 30 km Kouvolaan, 60 km Lahteen ja lähimmälle rautatieasemalle mutkaista hiekkatietä 17 km. Mutta Mikko-setä painosti kaikin keinoin sukulaismiestään tuleman Jaalaan.

Maaliskuussa Marian päivänä 1942 muuttokuorma Porista oli tuonut Eino Paa volaisen vaimon Elsan ja pikk u Laurin Jaalan kirkon naapurin pitämään kyläkauppaa 1860-luvulla rakennettuun ns. Rosbergin taloon. Siellä syntyivät vielä Mauri (s 17.9.1942) ja Maunu (s. 24.3.1946).

Jaala oli silloin erittäin osuuskaup- pahenkinen pitäjä. Mutta osuuskaup- pan varjossa Eino sai kuitenkin

hankittua paremmin tavaraa ja niin menestys alkoi. Työtä tehtiin kuitenkin "kolmel käel" vuorokaudet ympäri, tavaraa oli vaikea saada, mutta kaikki meni. Ongelmaksi tuli alkuun, mihin voi sijoittaa uuteen tavaraan, ettei "rahhaa jää kätte en". Linja-auto tuli kerran päivässä Kouvolaasta, mutta Selänpään asemalta piti enimmä t hakea. Elsa muistelee:

"Kyllä se ol kulkaa meilkii siin se kauppa, ku ol yks huone ja siin kaikki ne tavarat, siin ol eteises, ol siinä lipeäkivet, ja nyt ei saa semmosii ennää monneen aikaan, kaikki hevoskenkät siin eteises, ja sitte karpiit ja voipytyt sisällä, voita ku ol isoss tynnyris, ja ku ajattelloo niitä kaupantekoja, että miten saat kaiken piisaamaan. Tupakka ol kaikkein paha, ja trinkilät sitte. Ja illal sit hakkaamaa halkoja, ku kauppa ol pantu kiinni"

Uusi myymälä rakennus.

Naapurikylässä, Kimolassa noin 10 km päässä siirtolaisiännät olivat läpeensä kyllästyneitä paikalliseen

osuuskauppaan ja he pyysivät "tuu sie, Eino, pitämää kauppaa tänne Kimolaa, ku osuuskaupassa ei oo ees hiivaakaa myyäl". Niinpä isän- nä t pitivät tukkitalkoot ja puut sahattiin kenttäsiirkelillä laudoiksi. Vuonna 1948 avattiin sivuliike Kimolan kylään, keskelle savipel- toa. Myymälän hoitajaksi tuli Elsan veli Väinö Karonen 1950. Hän oli ollut Einolla harjoittelijana jo Karjalassa.

Vuonna 1951 liikkeeseen ostettiin ensimmäinen auto Chevrolet -38, vaikka perheessä ei ollut kenellä- kään ajokorttia, ja Laurikin oli vasta 17-vuotias. Kuitenkin Lauri ajeli kuskin puutteessa tavaraita kylille ja opiskeli Lahden kauppaopistossa. Kesällä 1952 Eino sai päähänsä aloittaa uuden modernin liikeraken- nuksen rakennustyömaan ja niin se myös aloitettiin. Kesä 1952 kai- vettiin perustusmonttua lapiolla ja keväällä 1953 jatkettiin, kun selvisi, että kuoppa oli liian matala. Kel- larikerroksen seinät ja katto valettiin samana kesänä. Lokakuussa 1954 Lauri pääsi armeijasta ja samalla liikerakennuksen muurauksia tehtiin kaiken aikaa. Nyt työmaa eteni myös talvella ja lopulta marras- kuussa 1956 avattiin Jaalan suurin ja nykyaikaisin liikerakennus. Kesä- lä 1957 sai vanha satavuotias Ros- bergin talo väistyä täysin palvel- leena. Uudessa talossa pidettiin Paa volaisten sukukokous kesällä 1959.

Koska Kimolan myymälä oli tehty kovalla kireellä ja tuoreesta puusta,

alkoivat kosteusvauriot pian näkyä. Niinpä 1960-luvun alussa purettiin osa varastoa pois ja tilalle tehtiin uusi osa tiilestä ja betonista. Kun ensimmäinen vaihe oli valmistunut ja otettu käyttöön, purettiin vanha osa pois ja myös se rakennettiin uudestaan tiilestä. 1966 lähti Väinö Karonen vaimonsa kotiseudulle Turkuun. Tilalle tuli myymälähoitajaksi Einoon keskimäinen poika Mauri.

Kesäkuussa 1967 liiketoiminta laajeni jälleen, kun myymäläauto alkoi kiertää Jaalan kunnan kaukaisimpia kulkimia. Myymäläauto hoiti Einoon nuorin poika Maunu. Siinä oli tärkeää, että vietiin tavaratäydennystä aina reitin varrelle, niin että sai vain myydä eikä tarvinnut välillä lähteä täydentämään. Ei saanut myydä "eioota", vaan asiat piti järjestellä hyvin ja hoitaa jämäptisti.

Liiketoiminta laajeni joka suuntaan. Kimolaan rakennettiin suuret viljan vastaanottovarastot 1970-luvulla. Autokalusto lisääntyi, samoin oman suvun osuus. Parhaimmillaan Eino Paavolaisen lapsia ja lastenlapsia puolisoineen oli yrityksen palveluksessa toistakymmentä.

22.3.1991 siirtyi Eino Paavolainen ajasta ikuisuuteen juuri ennen 80-vuotispäiväänsä. Perikunta jatkoi liiketoimintaa eteenpäin nyt jo pieneksi ja vanhanaikaiseksi käyneessä liikerakennuksessa.

Elsan hautajaisia vietettiin 13.9.1992. Samaan aikaan Elsan

hautajaisten kanssa jatkuivat uuden päivittäistavarakaupan rakennustyöt pienen matkan päässä vanhasta kaupasta. Tässä uudessa kaupassa jatkaa Laurin vanhin poika Keijo (s 1958) isoisänsä luomaa Paavolaisen kauppiasuvun perinnettä K-lähikauppijana. Hänellä on kaksi lasta Anna (s 1987) ja Kasper (1995). Hänen veljensä Kimmo (s 1962) toimii autonkuljettajana Jaalassa. Hänellä on tytär Taru (s 1990). Laurin kolmas poika Mika (s 1967) on myös ammatiltaan myyjä.

Mauri jatkaa vanhimman poikansa Markun (s 1965) kanssa kaupan-ikäntiä vanhassa kaupassa ja Kimolan myymälässä nyt K- Rauta- ja maatalouskauppaan erikoistuneena. Maurin jälkeläisiä ovat myös kaksoset Katri ja Pasi (s 1967). Katri on maatalon emäntänä litissä ja hän on kahden tyttären, Sannan (s 1990) ja Suvun (s 1991) äiti. Pasi on Keskometalli Oy:n palveluksessa ja asuu Karhulassa. Hänellä on myös Mikael -niminen poika (s 1996).

Einoon pojista kolmas Maunu toimii K-Lähikauppa Jaalanraitin myymäläauton hoitajana vaimonsa kanssa. Heillä on lapsia kaksi. Pekka (s 1966) on myös Keskometalli Oy:n palveluksessa ja asuu Anjalankoskella. Hänellä on ensimmäisestä avioliitosta kaksi lasta Jenni (s 1986) ja Jesse (s 1988); toisesta avioliitosta on yksi poika William (s 1993). Maunun nuorempi Nina (s 1969) asuu Jaalassa, mutta on UPM Kymmeneen palveluksessa.

Näin siis Einoon ja Elsan jälkeläisistä varsin monet ovat kaupallisella alalla, mikä onkin Paavolaisten perinteisiä ammatteja. Esikoishaaran pikuserkukset Anna, Kasper, Taru, Sanna, Suvi, Mikael, Jenni, Jesse ja William ovat jo XII sukupolvea Petter Tuomaanpojasta lukien uudelle vuosituhannele siirtyneissä.

Kirjoitus perustuu Lauri Einoonpoika Paavolaisen kertomukseen (laatinut Keijo Laurinp. isänsä kanssa) sekä Eino ja Elsa Paavolaisen itsensä 20.5.1985 nauhalle kertomiin yksityiskohtiin, puhuttajina olleet Reino ja Majlis Paavolainen. Toimittanut Pentti P.

Eero-Pekka Paavolainen

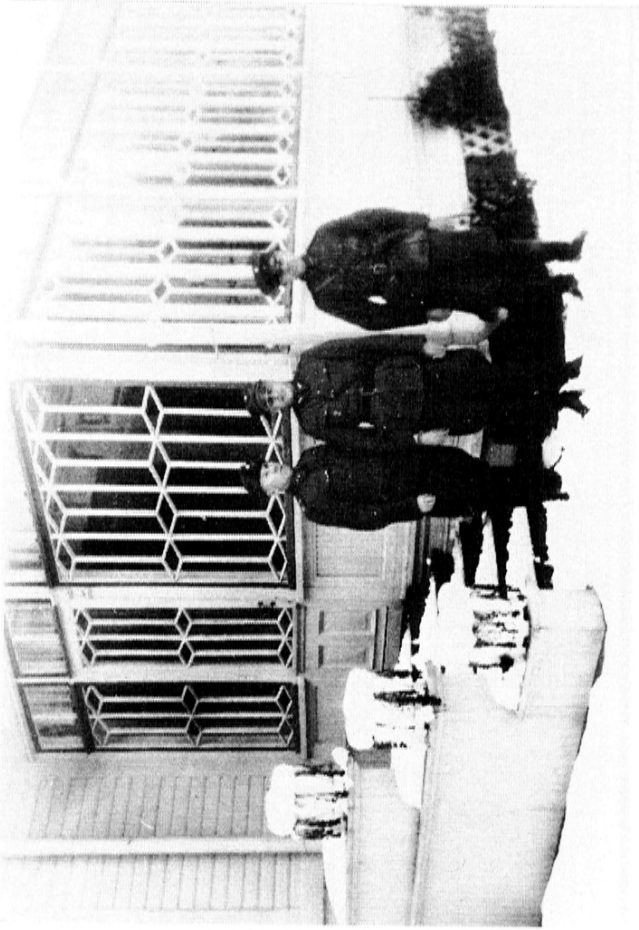
Kivennavan Vienolan vaiheista sotiemme aikana

Kivennavan Vienolan rakennuttajan, isoisäni Pekka Paavolaisen (1868-1930) sukuhaarasta olen nuorin, itse asiassa vanhemman sisareni Railin kanssa olemme viimeiset, joilla on omia lapsuuden muistoja Vienolasta. Ei sen vuoksi, että olisin siellä asunut - olenhan Helsinginläinen - vaan koska keväällä 1939, siis juuri ennen talvisotaa, olin siellä 8-vuotiaana viimeisen kerran ja silloin pitkään isoäitini Alice Paavolaisen luona. Mielestäni on myös joitakin muistikuvia Kivennavan kirkolta; olihan Vienola vain noin kilometrin päässä "keskustasta" Viipuriin päin.

En kirjoita tätä katsausta kertoakseni noista lapsen muistoista, vaan olen tässä todennut tuon asemiani vain, koska se auttaa sijoittamaan minut vähän "paikoilleen". Kirjoitukseni rakentuu miltei yksinomaan kirjelainausten varaan ja on suuren osaksi vain yhteenvetoa siitä, mikä on aikaisemmin jo sanottu. "elävänä lähteenä" on minulle korvaamatonta apua antanut Teuvo Hämäläinen, jonka esittelen myöhemmin.

Koska Vienolan viimeiset vaiheet liittyvät talvi- ja jatkosotaan (1939-1944), olen kuvaukseni puitteissa lyhyesti kosketellut myös Kivennapaa sivunneita monia taistelupaikkoja pyrkimättä silti mihinkään sota-kuvaukseen. Noiden aikojen yleis-taustoja varten on lukijan tutustuttava todellisiin lähdeoteksiin.

Ulkoisen virikkeen tähän myöhäiskatsaukseen ovat antaneet pari valokuvaa, jotka olen saanut käsiini vasta hiljattain. Ne ovat sotilaskuvia ja molemmat varmasti viimeisten joukossa Vienolasta. Nyttämmin eläkkeellä oleva kustannusyhtiö Tammen tuotantojohtaja Heikki Kääriäinen on vuosikymmenien takainen tuttavani. Silloin tällöin tavatessamme olemme todenneet historiallisen yhteisäsan: hänen isänsä talvisodan syytyessä everstiluutnantti, sittemmin kenraalimajuri Antti Kääriäinen oli silloin sen joukko-osaston komentaja, jonka esikunta oli Vienolassa. Käydessäni Heikki Kääriäisen kotona Kuopiossa talvella 1996 sain häneltä nuo valokuvat ja samalla luvan niiden julkaisemiseen.

Reservin insinööriluutnantti Lauri Paavolainen Vienolan lasikuistin edessä päivää ennen talvisodan syttymistä. Hänen vasemmalla puolellaan Muolalan ryhmän komentaja, everstiluutnantti Antti Kääriäinen ja oikealla puolellaan kapteeni Olavi Huhtala.

Toisessa kuvassa on Vienolan lasikuistin edessä, hieman jo lumisessa pihapiirissä kolme upseeria. Keskeellä on reservin insinööriluutnantti, isäni Lauri Paavolainen. Hänen vasemmalla puolellaan on ev.ltn. Antti Kääriäinen, oikealla puolella kapteeni Olavi Huhtala.

Tiedämme perhepiirissä, että Lauri isämme kävi kapteeni Huhtalan kanssa (myöhemmin kenraaliluutnantti; hän ei sen enempää liity tähän asiaan) Vienolassa päivää ennen (29.11.) talvisodan alkamista 30.11.1939.

Toisessa kuvassa on ev.ltn. Kääriäisen esikunta Vienolan pihalla.

Upseeri kepin kanssa keskellä kuvaa on Kääriäinen. Kuva on selvästi otettu toista kuvaa aikaisemmin syksyllä (kuvien valokuvaaja on jäänyt tuntemattomaksi).

Syksy 1939 oli painostavaa aikaa. Suomen puolustusstrategiaan kuului Karjalan kannaksella ns. suojajoukkojen muodostaminen. Niiden tehtävänä oli ottaa vastaan hyökkäys ja viivyttää vihollisen etenemistä niin pitkään, että yleinen liikekannallepano, johon laskettiin tarvittavan noin viikko, ehdittäisiin panna toimeen.

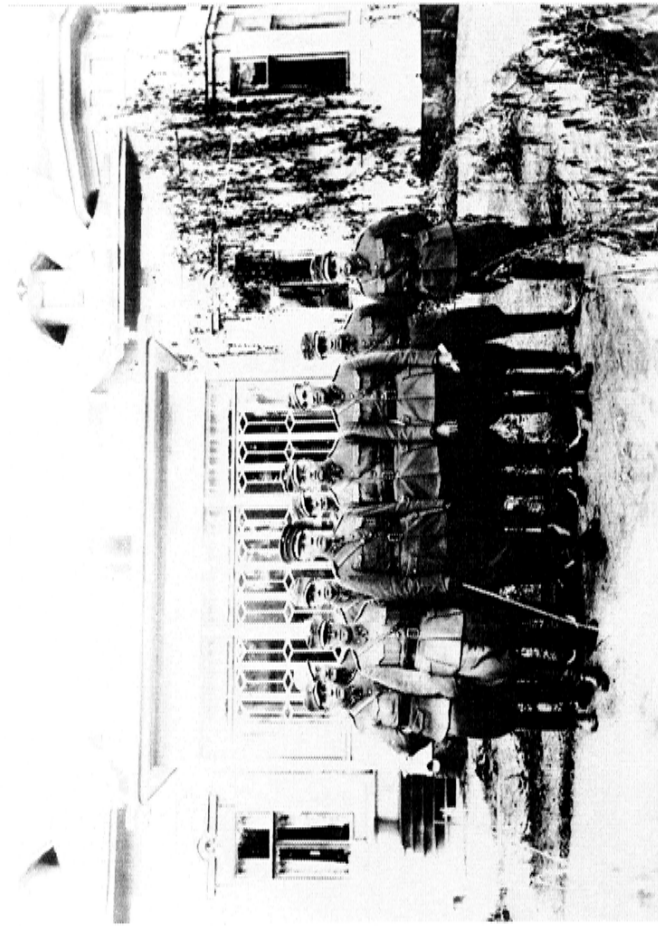
Kun lokakuun alussa ns. ylimääräiset kertausharjoitukset merkisivät

asiallisesti jo liikekannallepanoa, myös suojajoukot ryhmittäivät noina aikoina paikoilleen.

Lokakuun alku 1939 merkitsi muutoksia myös Vienolassa. Isoäitini Alice Paavolainen, o.s. Löfgren, (1869-1953) oli asunut siellä leskenä koko 1930-luvun. Sukulaisia oli puolison puolelta kirkolla, vuokraviljelijänä ja talonmiehenä Vienolan pikkutalossa livari Hämäläinen vaimonsa Alinan ja poikansa Teuvon kanssa, ja keittiön puolella paikallisia apulaisia. Tallissa oli pitkä 1930-luvulla Liinu-hevonen. Vienolan pojat, Lauri ja Olavi asuivat Helsingissä, vaikka kirjailija-

Olavi oleskeliin pitkiä aikoja myös Vienolassa. Lokakuun 8. päivänä Lauri kirjoittaa äidilleen ja "määrää", että äidin on jätettävä Vienola ja tultava poikansa luokse Helsinkiin. He kävivät kirjeenvaihtoa usein saksaksi. Lainaan tähän pari lausetta: "Vienolableibt dann als Quartierungsort für eigene Militär und dienst so am besten unsere grosse Pflicht dass liebe Vaterland und die Heimatgegend zu verteidigen... So lange Wie das Militär da wohnt ist es keine Not mit Vienola, und Gott helfe uns, dass wir es einmal in friedlicher Zeit alleine behöhen können Ich hoffe also das Du bestimmt hierher kommst..."

Muolaan ryhmän esikunta Vienolan puutarhan reunalla syksyllä 1939. Everstiluutnantti Kääriäinen (kepin kanssa) upseereidensa ympäröimänä.

Alice Paavolainen jätti Vienolan 12.10. Mukaan voitiin silloin saada vain välttämättömät tavarat, kuten vaatteet, korut ja muut arvoesineet. Irtaimistoa oli huoneissa järjestelty sisään muuttavaa esikuntaa varten. Sota-arkistossa olevat sotapäiväkirjat mainitsevat everstiluutnantti Kääriäisen johtaman esikunnan "muuttopäiväksi" saman päivän, 12.10.1939.

Suojajoukot muodostivat Kannaksella neljä ns. ryhmää, joista kuhunkin kuului pari pataljoonaa kevyitä joukkoja (mm. jääkäripataljoona 3 Muolaan ryhmään) ja niihin liitettyjä erikoisvahvistuksia. Yksi ryhmistä oli Muolaan ryhmä, jonka esikunta siis sijoittui Vienolaan.

Jo lokakuun 13. päivänä on Vienolasta annettu Muolaan ryhmän komentajan, ev.ltn. Kääriäisen käskykirje. Ryhmän tehtävänä on vihollisen viivyttäminen painopisteen ollessa Joutseikä-Kivennapa-Pampala -tien suunnassa. Paitsi viivytystä ryhmän on "hankittava vihollisesta sellaiset tiedot, että niiden perusteella saadaan yleiskäsitys vihollisesta" ja "suoritettava viholliselle jäävällä alueella perusteelliset hävitykset".

Pitkin syksyä 1939 sotapäiväkirja sisältää etupäässä tiedusteluraportteja "vihollisen" liikkeistä. Kun juuri Mainila sijaitsi M-ryhmän lohkon kohdalla Kivennavan Mustapohjan edessä, näillä tiedoilla oli talvisodan

syntymistä edeltäneinä viikkoina suuri merkitys.

Arvokkaana vieraana kävi Vienolassa tarkastusmatkallaan 25.10. sotamarsalkka (myöhemmin Suomen marsalkka) Mannerheim viipyen siellä "klo 13.50-13.55" - olkoonkin siis vain 5 minuuttia!

Talvisota pyyhkäisi Kivennavan yli muutamassa päivässä. Kirkonkylän lähellä, Ahjärvellä, oli viivytystehtävään liittynyt suurempi taistelu. Sotapäiväkirjat eivät kerro yksityiskohdista Vienolan rakennusten viimeisistä vaiheista. Jääkäripataljoona 3:a koskeva erillinen kuvaus kertoo kuitenkin, että venäläisten tuivalmistelu alkoi 30.11. klo 7.00. "Alussa oli vihollisen tykistötuli verrattain hiljaista, mutta ulottui syvälle alueelle. Heti ensimmäiset kranaatit putoilivat Kivennavan kirkolle. Pataljoonan esikunnan upseerit pitivät parhailaan lauluherätystä M-ryhmän komentajalle Antin päivänä Vienolassa sijaitsevassa M-ryhmän esikunnassa, kun tykistö aloitti pontevan herätyksen. Antinpäiväkahvit juotiin kuitenkin rauhassa ja samanaikaisesti annettiin tärkeitä käskyjä."

Viivytystaistelujen vaihe siirtyi nopeasti yli Vienolan. Jo 2.12. vihollisen jalkaväki hyökkäsi puolustajien asemia vastaan Tahoslammella, siis noin 3 kilometriä Vienolan "takana", ja samana päivänä M-ryhmän esikunta oli siirtynyt Pampalaan ja siitä edelleen Kyyrölään.

M-ryhmän tehtävä katsottiin jo 6.12. suoritetuksi, se hajotettiin ja Kääriäinen määrättiin 3. prikaatin komentajaksi. Mainittakoon, että jatkosodassa Kääriäinen toimi mm. 8. divisioonan komentajana Laatokan-Karjalassa.

Vienolan kohtaloksi muodostuivat siis talvisodan ensimmäisten päivien liekit. "Perimätietomme", että niiden polttaminen tapahtui viimeistään sodan toisena päivänä, 1.12., vaikuttaa oikealta. Omistajat eivät sinne jatkosodan aikana, tilapäiskäyntiä lukuunottamatta, enää palaneet, mikä olisi ollut jo käytännöllinenkin mahdollisuus, olivathan molemmat Vienolan pojat sotapalveluksessa. Kirjassaan "Synkkä yksipuhelu" (WSOY 1946) Olavi Paavolainen kuvaa käyntiään siellä 16.6.1942. Vienolan raunioista on minullakin sarja hänen valokuviaan. Tuho ja paikan turmeleminen olivat olleet täydelliset.

***

Vienolan mukana paloi sen irtaimisto. Miten näin kävi? Selitykseksi ei riitä, että mitään ei tehty.

Aluksi pari sanaa talvisotaa edeltäneiden viikkojen tapahtumista - vaikka uskonkin, ettei paraskaan historioitsija pysty tämän päivän ihmiselle kuvaamaan Suomea selälaisena kuin se otti vastaan "kohtalonsa" syksyllä 1939.

Lokakuun 5. päivänä tuli Suomen hallitukselle kutsu saapua Mosko-

Kanneljärvellä. Hän ei tiennyt paljon Kivennavalla päin. Kanneljärvellä sanoi eletävän "rauhanaikaiseen" tyyliin, mutta tietenkin kertausharjoitukset ovat sinnekin leimansa lyöneet. Siviiliväestö on jossain määrin vapaaehtoisesti evakuoitunut. Kivennavalla päin on kuulemma tehty paljon varustelutöitä, ja ymmärtään sen, että kun kaikki kertausharjoituksiin kutsutut siellä täydellä innolla töitä paiskivat, niin kyllä tulee valmista. Oletan teidän siellä tietävän enemmän Kivennavan uutisia, sillä Mikko Setäläiset (so Mikko Paavolainen, Eino Paavolainen isä) saanevat sieltä kirjeitä... Vienolasta en ole mitään kuullut. Sen Erkki sentään tiesi, että eduskunnan jäsenet olivat matkallaan olleet prof. Linkomiehen kertoman mukaan aterioimassa Vienolassa, jonka kirjailija Paavolainen on luovuttanut sotaväen käyttöön (!) Mitäs mamma tähän sanoo?" (Tämä hiukan ivallinen huomautus viitanee siihen, ettei luovutus käyttöön ollut tapahtunut Alice Paavolaisen tietämättä.)

Edelleen samassa kirjeessä hän jatkaa: "Naapurien vaatimuksesta Kannakseen nähden kerrotaan niin monenlaisia, ettei tiedä, mikä eri varianteista on totuutta lähinnä. Epämääräiseltä tuntui Erkinikin käsitys. Kartalle vedetään kaikkennäköisiä viivoja. Tässä muutamia: Lipolan mutkasta Koivistolle, Lipolan mutkasta Vammelojen suuhun, Kuokkalan-Rajajoen 'umpisuoli' jne. Parasta on odotella sitä, mihin neu-

votteluissa tullaan... Ja eihän neuvotteluissa ole vielä esiintynyt mitään uhkausta. Ainoastaan yhdessä Moskovassa pidetyistä puheista oli hiukan jyrkkä sävy Kannaksen kanssa suhtautuu vakavasti kohotaloonsa. Kova se on... Olen pyytänyt kapteenillamme komennusta Kannakselle päin, mutta saanenkohan sitä koskaan, kun meillä ei ole asiota siellä toimitettavana." Matka edelleen siirtyi, mutta johti lopuksi tuohon pistäytymiseen 29.11.

Kirjeessään Marjalle marraskuun 19. päivältä Lauri arvioi tilannetta kirjoittamalla mm: "Kyllä kai saamme elää rauhassa yli talven, kun ei tähän mennessä ole mitään kuulunut." Vähän aikaisemmin, 10.11 hän oli kirjoittanut: Suomen asenne on tässä asiassa selvä ja mutkaton, emme uhkaa ketään ja noudatamme tehtyjä sopimuksia." (tämä viittaus sopimuksiin liittyy hyökkäämättömyyssopimukseen, jonka Neuvostoliitto 28.11. sanoi irti 26.11. ammuttiin Mainilan laukauksiin vedoten).

Nämä näytteekin siitä kirjeenvaihdosta, jossa Lauri Paavolainen kerrotaan toisensa jälkeksi pihti tilannetta, riittävät johtopäätöksiin hänen suhtautumisestaan. Varustautuminen, linnoitustyöt ja esimerkiksi suojautuminen ilmapommituksia vastaan Helsingissä olivat puhtaasti puolustuksellisia toimia. Neuvottelija tulotaisiin Neuvostoliiton kanssa jatkamaan ja jos alueluovutuksissa Kiennapa-Vienola menetetään, sopi-

mukseen epäilemättä sisältyisi "siirtymissäännöksiä". Ja jos sotaan jouduttaisiin, Neuvostoliitto ei hyökkää talvea vastaan. Kuten sittemmin tiedämme, kun Suomessa vielä toivottiin neuvottelujen marraskuun jälkipuoliskolla jatkuvan, Neuvostoliitto pani lopullisten hyökkäysvalmistelujen toimeenpanolle niin tuijkan aikataulun, etteivät kaikki joukot ehtineet aluksi edes mukaan.

Lokakuun 8. päivä, sama päivä, jolloin Lauri Paavolainen ensin soitti ja sitten kirjoitti äidilleen poismuutosta, merkitsi Kannaksen rajakuntien asukkaille evakuoimisen alkamista. Se annettiin tosin vain lääninhallituksen, lähinnä ei-työkykyisiä ihmisiä koskevana siirtokehottuksena. 17.10. aloitettiin rajakuntien osittainen pakkoevakuointi. Sitä ei kuitenkaan missään vaiheessa laajennettu esimerkiksi koko Kivennavan kuntaan eikä siis Vienolaan saakka. Vienolan vuokraviljelijä Hämäläinen perheineen lähti sieltä vasta sodan ensimmäisenä päivänä.

livari ja Alina Hämäläisen poika Teuvo, joka nyttemmin on eläkkeelle jäänyt erityiskoulujen rehtori Kuusankoskella, oli tuolloin alakoulun, Martta Paavolaisen (Laurin serkku) oppilas. Hän on minulle kerhtonut heidän lähdstään Vienolan talonmiehen asunnosta tähän tapaan: "Esikunnasta äiti sai kehotuksen, että meidän tulisi heti alkaa valmistautua lähtöön kohti Sisä-Suomea. Muutoinkin oli jo selvää,

että nyt oli koti jätettävä ja lähdettävä. Tykkätkin antoi vauhtia lähtövalmisteluille... Niin alkoi pikainen ja tuskainen lähtövalmistelu. Määräysten mukaan lehmille laitettiin nimilaput kaulaan. Kaikille eläimille: kissalle, possulle, kanoille, lehmille ja vasikalle pantiin runsaasti ruokaa ja juomista eteen. Itkuisin silmin ja hellien taputtelujen jälkeen ne sitten jätettiin Herran huomaan. Mitä matkalle mukaan? Meillä ei ollut hevosta eikä kahdella pyörällä paljon tavaraa saisi kulkemaan. Kahteen matkalaukkuun, pariin myssykkään ja minun koulureppuuni laitettiin valokuvat, todistukset, häälahjalusikat, vähän vaatetta ja meille tuntematonta matkaa varten runsaasti eväsvaikeita... Myöhemmin kuulin, että ennen rakennusten polttamista sotilaat olivat ajaneet karjantielle ja edelleen rautatieasemalle, missä ne oli lastattu junaan."

Evakuointivaiheiden asiantuntija Johannes Virolainen on aiheetta koskevassa kirjassaan (Otava 1988) esittänyt käsityksen, että rajapitäjien evakuointi olisi pitänyt saattaa pitemmälle - sitä koskevia suunnitelmia oli tehty, mutta hyökkäys tuli liian "aikaisin". Evakuoinnin suppeus sai selityksensä siitä yleisestä käsityksestä, että uskottiin rauhan säilyvän. Asia myös koettiin viranomaisten puolella vaikeaksi ja hankalaksi, ja asukkaat olivat haluttomia lähtemään. Lokakuussa siirretyjä palaili marraskuussa kiellosta huolimatta jopa takaisin. Pakkosiirretyt saivat ottaa mukaansa vain

kaksi matkalaukullista tavaraa. Muu omaisuus oli laitettava määräysten mukaiseen siirtokuntoon. Kun sota syttyi, suurin osa pakkoevakuointijenkkin vyöhykkeiden omaisuudesta oli edelleen pois kuljettamatta, puhumattakaan niistä alueista, jotka eivät kuuluneet rajasseudulla pakosiirtotien piiriin.

Näin siis kävi myös Vienolan irtaimiston. Helsingistä käsin oli käytännöllinen mahdollisuus ryhtyä järjestelemään niitä kuljetuksia, joita Vienolan evakuoiminen olisi vaatinut. Pikakäynti 29.11. ei paljon auttanut, vain vähän saatiin siinä tilanteessa mukaan. Kun Lauri Paavolaista elähdytti voimakas maanpuolustustahto, hän myös varmaankin

Vienola parhaina päivinään. Kuva ajoittuneen 1920-1930-lukujen vaihteeseen. Se on otettu päätien puolelta tekolampun yltä.

halusi olla solidaarinen vaiheessa, joka vaati "talvisodan henkeä". Rakennettuna paikkana Vienolan historia itse asiassa jäi verrattain lyhyeksi. Pekka Paavolaisen toimesta rakentaminen aloitettiin 1900 ja hän muutti vaimonsa Alicen kanssa sinne 20.10.1901. Pekan kirjeestä vuodelta 1904 pojilleen käy ilmi, että silloin oli vielä huoneissa paljon kesken.

Kuvateoksista ja mm. Matti Kurjensaaren (Tammi 1978) ja Jaakko Paavolaisen (Tammi 1991) kirjailija Olavia koskevissa kirjoissa olevat kuvat Vienolasta ovat hyvin tunnettuja. Epäilemättä Vienola oli suuri ja kaunis puutarhoineen ja tekolampineen. Talon suuruuteen vaikutti jossain määrin, vaikkakaan ei olennaisesti se, että talon isännän, varatuomari Pekka Paavolaisen, Äyräpään kihlakunnan henkikirjoittajan toimisto sijaitsi samassa talossa.

Talvisodan jälkeen ei ollut käytettyä Vienolan piirustuksia. Lauri Paavolaisen likimääräiset laskelmat osoittavat, että pelkästään alakeran pinta-ala oli ilman kylmiä kuistejä noin 370 m². Keittiö mukaan luetuna huoneita olikin alakerrassa 11 ja yläkerrassa kolme. Lämmitystä varten tulisijoja oli kaikkiaan 15. Kiinnostava yksityiskohta tämän päivän teknistä kehitystä ajatellen on, että Vienolan sähköistys saatiin hyvään kuntoon vasta kesällä 1939. Vesi saatiin tosin vain käsipumpulla talossa olevaan säiliöön. Pihapiiriin kuului suuri saunarakennus pesu-

tupineen. Talli oli rakennettu kolmelle hevoselle. Siihen liittyvässä vajassa oli monenlaisia ajokaluja. Sisääntulotien alkupäässä, Viipurintien tuntumassa oli pieni asuintalo, ns. rengintupa, jossa Hämäläisen perhe asui.

Vienolaa esittäviin vakiokuviiin kuuluu hienostunut "aristokraattisen" vaikutelman antava palmusali. Pääosa Vienolan sisustuksesta oli kuitenkin varsin tavanomaista. Totuta onkin Helvi Hämäläisen "Ketuonkivellä" kirjassaan (WSOY 1993) vahvistama havainto Vienolasta; siellä ei ollut sanottavia taideteoksia. Ehkä asia oli jossain määrin toisin "parikymppisten" tulenkantajien viettäessä siellä 1920-luvulla, tänä päivänä tosin vain myötätuntoista hymyilyä herättäviä, juhliiaan.

Vienolan palmuista kirjoittaa myös Helvi Hämäläinen fantasiaromanssaan "Säädyllinen murhenäytelmä" (WSOY 1941). Sopiva aihe keventää tätä raskasta katsaustani Vienolan vaiheisiin saadaan Olavin kirjeestä 16.9.1937 Laurille ja Marjalle, jossa hän kertoo, mitä palmuille "todella" tapahtui.

"Tärkein asia jäi lopultakin kertomatta, joka samalla oli alkusyy koko sisäremontiin. Salin palmu, joka myrkytti vuosikausia koko talon ilmapiiirin, kuoli onneksi lopullisesti. Se haudattiin kaikkien seremonioiden mukaisesti: Mamma kantoi itkien runkoa ja minä perässä itkien lehtiä, ja gramofooni soitti portailia

ei Vienola itse asiassa lainkaan ollut, ainakin varsin vähäinen.

Vienola muodosti siihen liittyvän Usvola-nimisen tilan kanssa vain noin 11 hehtaarin suuruisen kiinteistön. Peltoa oli vähän yli kaksi hehtaaria, puutarhaa ja puistoksi luonnehdittavaa piiriä oli suhteellisen paljon, oli hevoshaka mutta myös metsää, joskin suopohjaista. Tekolampi ei ollut kovin suuri, isäni arvioi mukaan noin 150 x 60 m. Pekka Paavolaisen perikunnan omistuksessa oli tosin metsäomaisuutta huomattavia määriä, mutta nämä kiinteistöt sijaitsivat eri puolilla Kivennapaa ja Terijokea, joutukaukanakin Vienolasta. Metsät olivat hyvin hoidettuja ja "puisevia". Jo ennen talvisotaa koti-Vienolan metsät olivat jokseenkin kokonaan tuhoutuneet. Muut metsät olivat hyvässä kunnossa vielä jatkosodan loppuvaiheessa, mikä johtui mm. siitä, ettei niihin niiden monin koldin syrjäisen sijainnin vuoksi kohdistunut voimakkaita sotaväen hakuja linnoitus-, polttopuu- yms. tarpeita varten.

Talvisodassa ja sittemmin jatkosodassa siirtyneen ja evakoidun karjalaisväestön huolto ja asuttaminen sekä menetetyt omaisuuden korvaaminen olivat suurtehtäviä, jotka toteutuakseen vaativat aikaa monia vuosia sodan jälkeen. Tydyttävään korvauslainsäädännön aikaansaaminen osoittautui sekini todelliseksi "taisteluksi". Tuloksista huolimatta suurehkot omaisuudet

korvattiin vain osittain. Näin kävi myös Vienolaan liittyvän omaisuuden. Kuitenkin on tässä yhteydessä muistettava Erkki Paavolaisen (1890-1960), Laurin ja Olavin sedän nimi yhtenä karjalaisten uuden elämänvaiheen vaikutusvaltaisena johtajana.

***

Välirauhan aika muodostui lyhyeksi. Jatkosodan suomalainen hyökkäysvaihe alkoi heinäkuussa 1941. 29.8. oli Kivennapa vallattu. Karjalaiset halusivat takaisin, paluumuutto lähti käyntiin, jos kohta oli useampien odotettava yli talven. Myös Vienolaan virisi uutta elämää.

Vanhempien kotona - äitini Marja Paavolaisen, o.s. Wegelius, (1900-1994) vuosikymmeniä tallettamana - on säilynyt kirjeenvaihto heidän ja Vienolan livari Hämäläisen perheen välillä noista jatkosodan uuden asuamisen ajoista. Lisätietoja olen viime aikoina saanut Teuvo Hämäläiseltä, josta olen hänelle kiitollinen.

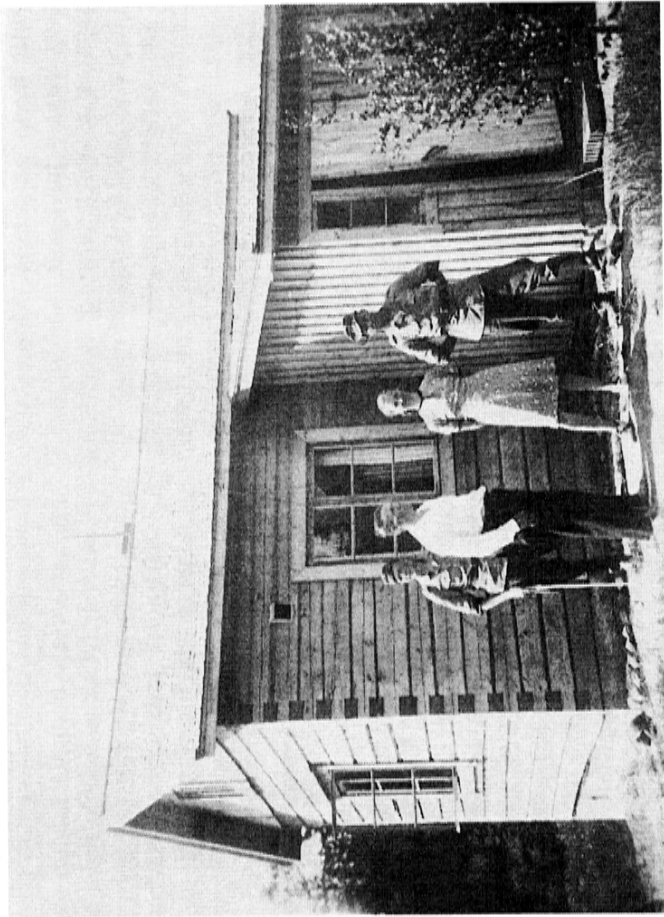
Hämäläiset palasivat Kivennavalle toukokuussa 1942. Kirkonkylän posti oli sijainnut lähellä Vienolaa, itse asiassa tontti oli aikanaan Vienolasta lohkaistu ja talo oli ollut Alice Paavolaisen äidin Anna Anastien, o.s. von Guveniuksen (1842-1927) vanhuudenkoti. Postin sauna oli jäänyt jäljelle. Se oli ollut venäläisten perunavarastona. Siistimisen ja korjauksen jälkeen Hämäläiset aloittivat siinä. Teuvo Hämäläinen kertoo kirjeessään minulle, kuinka Olavi Paavolainen ja Ilmari Pirmä -

runoilija söivät heidän kanssaan Alina-äidin laittamaa kesäkeittoa tuossa alkeellisessa asunnossa. Sehän on tapahtunut juuri tuona Syngän yksinpuhelun mainitsemana päivänä 16.6.1942. - livari Hämäläinen kertoo samana vuonna 24.8. kuinka "aseveliyhdistys on päättänyt antaa Kivennavalle suuremman määrän valmiiksi hakattuja hirsitaloja", sekä että "tarkoitus on sellainen, että ne tänä syksynä laitetaan kuntoon". Niinpä joulukuussa 1942 Hämäläinen kertookin, että "mekin asumme jo omassa mökissämme". Syksy oli ollut työntäyteinen, koska "täytyi tehdä näitä maatöitäkin. Vasta äskettäin oli saatu puiduksi, kun koneista oli sellainen kova puute.

Huonosti lähti jyvii. Mutta onhan meillä nyt kaksi lehmää ja sikapossu on jo aika iso.. Vuoden alussa 1943 saatiin sähkövalokinin. Lauri Paavolainen oli avustanut sähkötarvikkeiden hankinnassa.

Olen tätä katsausta varten saanut Teuvo Hämäläiseltä kuvan heidän uudesta kodistaan juhannuksena 1943. Kuvassa on talon isäntäväkijoidenkin sotilaiden seurassa.

Vienolan raunioiden keskellä oli sen "kuulisassa" puutarhassa kukkia jäljellä. Kesäisessä kirjeessä 1943 Hämäläiset kysyvät: "Saisimmeko me ottaa Teidän puutarhasta niitä isoja keltaisia kukkia, jotka ovat

Vienolan viljelijä livari Hämäläinen Alina vaimonsa kanssa jatkosodan aikaisen uuden kotinsa edessä juhannuksena 1943 - joidenkin sotilaiden seurassa.

monivuotisia, joita oli ennen meiläkin. Istutettais tähän uuden kottimme ikkunan alle."

Kuitenkin samassa kirjeessä kerrotaan, kuinka sodan melskeet aina vaan kuuluvat. Nyt on useita "päiviä kuulunut kovat jyskeet Pietarin suunnalta". Maatyöt ovat silti parhailiaan myös Vienolassa menossa. Rauti-sisarenikin kertoo kesällä 1943 lottana Lempaalan suunnalla ollessaan käyneensä siellä, mutta kiireessä hän ei Hämäläisiä tavannut, koska he olivat "heinällä".

Syksyllä 1943 Hämäläinen kirjoittaa: "Kesä on muuttunut taas syksyksi, viljat on puitu ja perunat kuoppassa, on syömisen puolta kaikilla, mutta miten rauhassa saamme olla, sen aika näyttää? tuntuu täällä olo sellaiselta niinkuin olisimme kuumilla paikoilla taas... Paljon on tänä kesänä rakennettu tähän kirkollekin. Kovalla kiireellä rakennetaan myös puolustuslaitteita. tänäkin päivänä on täällä liikenne kuin jossain kaupungissa. Monet metsät ovat joutuneet hakattavaksi. Teidän metsät ovat tähän saakka säilyneet."

Ennen joulua 1943 Hämäläisen perheeseen syntyi toinen lapsi, poika hänkin, Teemu Tapani. Kiittäessään pojalle lähetetystä lämpöisestä vaipasta Alina Hämäläinen 10.1.1944 kirjoittaa, että "lähettäkää Eero-Pekka nyt hiihtolomalle tänne meille, kun kesälläkin jäi tulematta". Näin ei käynyt - kesällä suunnitelmat olivat kyllä olleet jo pitkällä.

Ehkä vanhempani olivat varovaisia. 29.3. livari-isä kirjoittaakin: "Kovasti täällä pelätään, että pitää lähteä vielä evakon raskaalle polulle. Muutamat ovat jo lähettäneet tarpeellisia tavaraitaan muualle Suomeen. Ei me olla lähetetty mitään, kun kaikki on olevinaan tarpeellista jokapäiväisessä elämässä."

Neuvostoliiton suurhyökkäys alkoi kesäkuun 9. päivänä 1944 ja johti seuraavana päivänä läpimurtoon Valkeasaarassa. Ainakin voimaansa nähden se tuli yllätyksenä. Niinpä suomalaisten vastahyökkäys Polviselällä 11.6., vain muutaman kilometrin päässä Kivennavan kirkolta oli, paitsi viivytävä, myös vihollisen todellista voimaa tunnusteleva. Venäläiset suuntasivat hyökkäyksensä kuitenkin Kuuterselkään (Kanneljärven puolella), mikä oli sekä heikosti linnoitettu että riittämättömästi miehitetty. Siellä syntynyttä murto-kohtaa ei kovissa vastahyökkäyksiä taistelussa 14.-15.6. kyetty seuratakseltaan tekemään tyhjäksi. Toisaalla, Siiranmäellä käytiin samoina päivinä ankara taistelu, jossa puolustus piti pintansa aina ylijohdon antamaan vetäytymiskäskyyn asti.

Vihollisen torjuminen täällä esti puolustuksen murtumisen leveämältä pohjoiseen. Aikavoitto oli kummassakin tapauksessa tärkeä. Jatkosodan viimeisen jakson suurten torjuntataistelujen alkutapahtumat kulkivat näin Vienolan ohi molemmin puolin noin kahdeksan

kilometrin päässä. Silti Vienolakin sai osansa.

Sodan jälkeen 7.12.1944 päivätyssä kirjeessään livari Hämäläinen kertoo Vienolan viimeisistä päivistä. Perheen evakkokunnaksi tuli Hauho, missä livari Hämäläinen kuoli 1954. Kirje kuuluu näin:

"Herrasväki Paavolaiset. Kirjoitan vähän viime vaiheistamme siellä Vienolassa. Poikia (veijeni Jorma 1927-1980 ja minä 1930) ehkä kiinnostaa kuulla, minkälaista oli siellä Kivennavalla viime päivinä ennen lähtöä. - Niin 10. päivä kesäkuuta oli se päivä, jolloin jätimme rakkaan kotimme ja Vienolan. Jo muutamia päiviä ennen alkoi se kauhea tykitys, josta aavistimme, että tosi rynnistys varmasti alkaa, mutta siihen tykin jyskeeseen tottuneina emme osanneet lakata tekemästä suunniteltuja töitämme. Perjantaina 9. päivänä mekin olimme uudisrakennuksemme katolla, kun näimme suunnattoman lentokonejoukon tulevan. Eräs sotilasta, joka oli apunamme alkoi lukea niitä, mutta aloin viisastella, että kun noita on noin paljon, voivat repiä housumme, että on paras mennä alas katolta ja niin me teimmekin toiset, mutta se sotilas, joka alkoi niitä lukea, jäi katolle - hänen lukunsa oli ehtinyt 42:een, kun alkoi kauhea tärinä, niin että luuli maan halkeavan, langat katkeilivat ja tuli kiviä ja maan kappaleita katolle. Minä jytinän loputtua katsoin, että kaikki olimme terveinä, mutta samassa tuli mieleeni

miten on äiti pienen pojumme kanssa sisällä säilynyt. Menin sisään, jossa löysin heidät sängyn alta ja sahajauhohen valkaisemat, jotka jyryistä olivat tulleet kattotäyteistä. Menimme sitten katsomaan, miten naapureiden oli käynyt. Siellä oli kauheaa jälkeä ja seuraukset sen mukaiset. Kolme kuollutta ja viisi haavoittunutta, kaikki sotilaita. Kyllä opettaja Martta Paavolainen oli pahassa paikassa, mutta ei kai ollut hänen vuoronsa, koska säilyi vain pahalla säikähdyksellä.

Postin talon tiehaarasta meille, sille välille, oli pudonnut viisi isoa pommia. Tuli sellaisia kahdeksan metrin levyisiä kuoppia. Lauantaina jatkui pommitus ja ampui lisäksi lentokoneista konekiväärillä sekä tykillä, niin siviiliväestön oli lähdettävä ja pakenevat sotilaat lisäsivät lähtökierrettä. Me tulimme maata myöten karjoinemme Savoon saakka. Kaksi ja puoli viikkoa kesti matka. Lähetämme tässä vähän possun kinkkua ja sen mukana parhaat terveisemme Teille kaikille. - Hämäläiset"

Alice ja Pekka Paavolaisella oli kolme lasta: Eero (1895-1905), Lauri (1899-1958) ja Olavi (1903-1964). Sekä Lauri että Olavi aloittivat oppikoulunsa Viipurissa, mutta tulivat ylioppilaisiksi Helsingissä, mihin syynä oli erityisesti Pekka-isän valinta kansanedustajaksi ja sitä seurannut muutto Helsinkiin. Valmistuttuaan diplomi-insinööriksi teknillisen korkeakoulun sähkötekniikan osastolta 1923 Lauri Paavolai-

Kirjoittajan lisäys:

Vienolan porttipojan polku Hauholle

Samoihin aikoihin, jolloin laadin tätä katsaustani, siinä esittelemäni ja kirjoitusta omakohtaisesti elävöittänyt Teuvo Hämäläinen kirjoitti omia lapsuutensa muistelmia. Ne ilmentyivät yllämainitun nimisenä omakustanteisena 144-sivuisena kirjana viime vuonna (1997). Kirja kertoo eloisesti 1930-luvun Vienolasta ja Kirkonkylän elämästä koulunkäynteineen nuoren pojan silmin, läpi talvisodan ja jatkosodan Hämäläisen perheen Hauholle rakentamaan uuteen kotiin saakka. Monia Paavolaisia on kirjassa mainittu.

Kirjan ilmestyminen on tällä tavoin syytä saattaa sukuseuramme tietoisuuteen. Koska kirjaa voidaan mielestäni monin tavoin kiittää, uskaltaa sitä myös suositella. Kirjaa voitata suoraan Teuvo Hämäläiseltä; osoite Ruukinraitti 1 A 45700 Kuusankoski; puhelin 05-3747524. Kirjan hinta on 80 mk

nen oli muutaman vuoden Yhdysvalloissa. Hän astui Oy Strömberg Ab:n palvelukseen 1926 ja toimi lopuksi yhtiön toimitusjohtajana 1957-1958 kuolemaansa saakka. Joissakin lähteissä mainittu tieto, että hän olisi saanut vuorineuvoksen arvonimen, on virheellinen. Talvisodan syytyessä Lauri Paavolainen oli 40-vuotias Strömbergin apulaisjohtaja, mutta oli insinööriluontantina jo kutsuttu sotatehtäviin, joissa hän oli myös koko jatkosodan ajan. Insinööriajuriksi hänet korotettiin 1941.

Lauri Paavolaiselle uskottiin elinkeinoelämän piirissä huomattavia luottamustehtäviä. Hän oli mm. Suomen Teollisuusliiton hallituksen puheenjohtaja 1950-1953. Suomen Teknikkojen Seuran kunniajäseneksi hänet kutsuttiin 1956. Hän oli myös monien Suomen kauppavaltuuskuntien jäsen vaikeina sotakorvausvuosina 1940-1950 -lukujen taitteessa. Hänen humanistiset harrastuksensa johtivat hänet myös mukaan yleiseen kulttuurielämään mm. Suomen Kulttuurirahaston luottamuselimityksessä.

Kun Alice Paavolainen asettui keuhkosairautaan Helsingin Käpylään, Lauri isäni maalausti hänelle taitteilla Marja Halosella Vienolataulun. Se on nykyisin kotonani.

Tirttula elää Hauhon Vitsiälässä

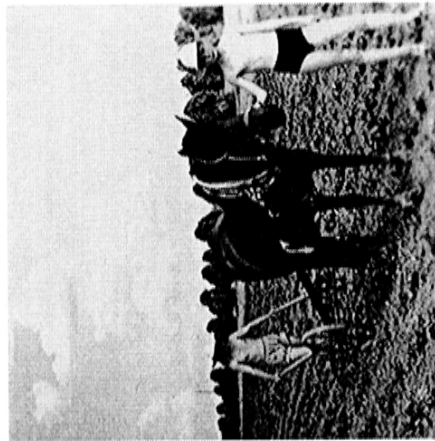
Isäni, Lauri Antinpoika Paavolaainen Johannuksen sukuhaarasta, asetettiin perheineen Hauhon Vitsiälään marraskuussa 1946 viljelemään täältä saamaansa Uotilan tilaa, jonka hän nimitti **Tirttulaksi** Kivennavalla sijainneen synnyinkylänsä muistoksi. Maanviljelijän uransa hän oli aloittanut jo 20-luvun loppupuolella Kivennavan Polviselällä Päivärinteen tilalla. Sen lisäksi hän osti naapurinsa Schwartzin perikunnalta Pihlajamäen tilan ennen talvisotaa.

Odotellessamme uuden kotimme valmistumista piti meidän vielä jatkaa evakossaoloa naapuritalossa, Hannulassa. Syksyllä 1947 päätti lopulta toinen evakkotaipelemme siirtyessämme omaan Tirttulan kotiin. Tosin hyvin paljon oli vielä kesken, mutta mikään maailmassa ei olisi saanut meitä enää odottelemaan vieraisa nurkissa. Olimme kiitollisia ja onnellisia! Miten kiitollisia, sitä ei tajua kuin toinen evakko!

Työstä ei ollut puutetta Tirttulan pelloilla, metsissä ja pihalla. Mutta siihen olimme tottuneet. Pellot piti saada tuottamaan. Ne olivat vuokraajan jäljiltä huonossa kunnossa. Ne tunkivat valvattia, ohdaketta, horsmaa ja juolavehneä. Otsa hiessä ja selkää puuduksissa taistelimme niitä vastaan. Joka ikinen nelio metri näillä pelloilla on pitänyt aluksi käsin kitkeä ja harata.

Pihamaa oli tyhjä. Siinä ei kasvanut kuin yksi pajupuska kiven vieressä. Ennenkuin siihen voitiin mitään istuttaa, piti vedättää muualta ruokamultaa.

Kului monia työteliäitä vuosia. Innostusta ei puuttunut. Tämä oli nyt meidän kotitänhuamme Kivennavan jälkehen. Onnistuimme lopulta! Isä teki kaiken aikaa tarkkoja tutkimuksia ja suunnitelmia. Hän ei koskaan arkaillut kokeilla uusia asioita. Hän oli pitkäjänteinen ja katsoi kauas tulevaisuuteen kaikessa. Hän ei tehnyt mitään summamutikassa eikä muita jäljitellen.

Sokerijuurikasta harattiin myös hevospeleillä. Tapio Höpö-hevosien ohjaksissa ja Ahti-serkku taluttajana.

Meillä erikoistuttiin sokerijuurikkaan viljelyyn heti 50-luvun alussa. Sitäkin edelsi maanlaadun tarkka tutkimus. Isä oli aloittanut jo Kivennavalla juurikkaan viljelyn, joten hänellä oli siitä käytännön kokemusta. Alkuaikoina se kyllä teetti koko perheellä rankasti töitä.

Vuosien kuluessa kehitettiin koneita helpottamaan juurikkaan viljelyä kuiten muutakin maataloustyötä. Tulivat hajakylvökoneet. Harventamista ei enää tarvittu. Haraus sujuu leveällä traktorivetoisella koneharalla, mikäli ollenkaan harataan. Nosto tapahtuu mahtavilla koneilla helposti ja nopeasti. Ihmistyövoima on minimissään.

Lempi ja Lauri nauttivat sadetuksesta v.1960.

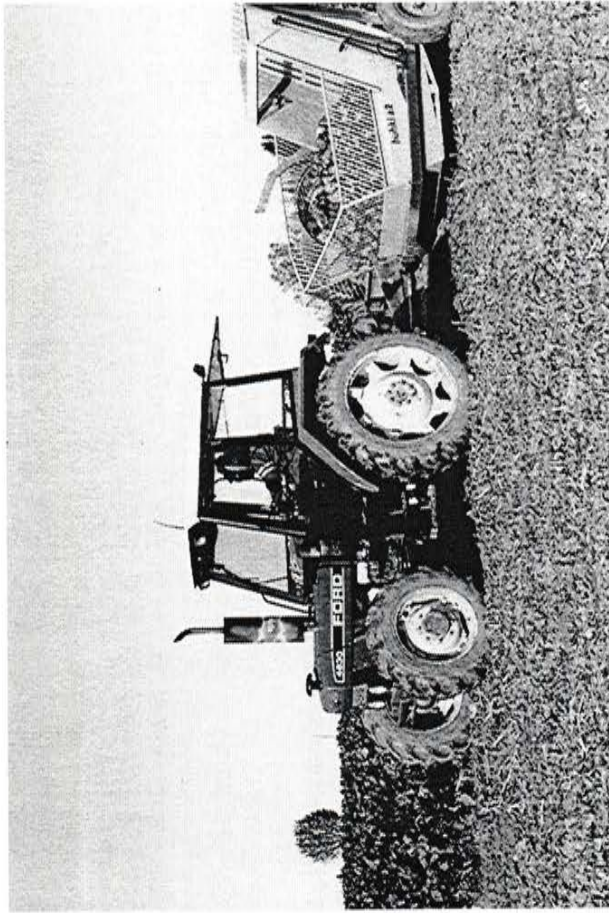
Vuonna 1960 isä hankki itävaltalaiset Bayerin kastelulaitteet juurikkaamaan. Pellon reunassa hyrräsi vanha Farmall-traktori pumpaten vettä pisto-ohjasta kasteluputkistoon. Sadettajat sylkivät vesisuih-

kuja helteen näännyttämille juurikkaille. Se oli komea näky näillä seuduilla. Tänä päivänä sadettajia ei voida enää näillä pelloilla käyttää, sillä vedenpinta Hauhonkin vesistöissä on niin paljon alentunut, ettei isän kaivattamassa kastelu-ohjassa ole kesäisin tarpeeksi vettä.

Maaliskuun 31. päivänä 1984 isä Lauri siirtyi ajan rajan tuolle puolen suoraan "saappaat jalassa" kuten isännälle sopii. Hänen mittava ja laadukas elämäntyönsä maatalouden parissa päättyi. Hän oli edustanut Johannuksen agraarisukuhaaraa edistyksellisesti ja sisukkaasti. Hän jätti pojalleen **Tapiolle** perinnöksi hyvin hoidetun Tirttulan. Tapio on jatkanut kyntöä isän saroilla samaan tyyliin. Ei ole pojasta polvi huonontunut. Tosin Tapio on ollut kaikkina näinä vuosina isän kanssa yhteistyössä viljellessään myös vaimonsa kotiilaa Rauhamäkeä. Vuonna 1990 tapahtui jälleen sukupolvenvaihdos Tirttulassa. Silja ja Tapio luovuttivat maatilansa nuoremmalle pojalleen Jorma Ilanille, jonka työtä he omalta osaltaan edelleen tukevat.

Jorma on valmistautunut tehtävänsä huolellisesti. Hän kirjoitti ylioppilaaksi 31.5.1983 Pälkäneen yhteiskoulusta. Armeijan jälkeen hän kävi Hämeenlinnan Ammattikoulun asentaja-koneistaja-ylioppilaslajin vuonna 1985-1986. Ammattitaidon lisäämiseksi hän suoritti Tampereella Ahlmannin Maatalouskoulun yo-pohjaisen vuoden mittaisen viljelijälinjan.

Syksyllä 1995 Jorma juurikkaan nostossa Tirttulassa.

Tänä aikana maanviljelijän pitää olla erittäin monitaitoinen: meteorologi, kemisti, konemekaanikko, taoloustieteilijä ja sotkuisten Euro-direktiivien kynsistä selviytyjä. Jor-malla on kaikki mahdollisuudet onnistua, mikäli hänelle, kuten muillekin Suomen viljelijöille suodaan työ-rauha ja itsenäisyys. Hän tietää, mitä, milloin ja kuinka paljon pel-toihinsa kylvää, minkä läntin kyntää minäkin syksynä ja minkä jättää kyntämättä.

Maanviljelijä on ammattimies siinä, missä joku muukin. Hän ansaitsee kunnioituksemme lisäksi myös pal-kan työstään. Kuinkahan moni muu ammattilainen hyväksyy kakstele-matta sen, että hänen palkkaansa pienennetään jatkuvasti.

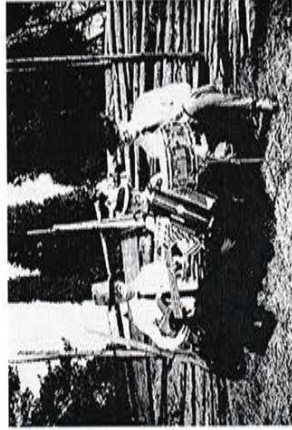
Jorman suonissa virtaa sitkeän ta-lonpoikaissuvun veri isän sekä äidin

puolelta. Suomalainen talonpoika ei ole ikinä ollut maaorjuudessa. Si-ihen hän on liian suorasekainen. Hän taipuu kyllä ylivoiman ja väki-vallan edessä, mutta ei taitu!

***

Tämän olen kirjoittanut esivanhempieni sekä äitini ja isäni muistoa kunnioit-taen. Jormalle toivon onnea ja siunausta.

Annikki Laurintytär

Jorma harrastaa mm. musiikkia vapaa-aikanaan. Kuvassa yhtye Kappelin Ruusut. Oikealla Jorma.

Arvoisat eri sukuhaarojen edustajat

Lehtemme toimituskunta odottaa hartaasti teiltä kuvauksia jäsenten-ne vaiheista menneiltä ajoilta tähän päivään; kuvia, runoja, kaskuja ja muita juttuja. Haastattelkaa ajoissa vanhempienne ja isovanhempian-ne, ettei arvokasta tietoa pääse häi-pymään unohtuksen usvaan. Tart-tukaa rohkeasti kynään ja antakaa ajatuksen lentää! Lyhyetkin jutut ovat käyttökelpoisia. Kertokaa har-rastuksistannekin.

Myös tämän päivän arkielämää on syytä kuvata. Nykyisen kiinnostuk-sen lisäksi tulevien polvien on hel-pompi kuin meidän etsiä tiedon mu-rusia, kun haluavat tietää, miten me elimme.

Kirjoitelmanne voitte lähettää ke-nelle vaan toimituskunnan jäsenel-le. Ositteet ovat etukannen sisä-sivulla. Aineistopäivä määrätään myöhemmin.

Toimitus ja johtokunta

Vienolan Lauri Paavolaisen arkisto kansallisarkistoon

Kun Pekka Pietari Paavolaisen ja hänen vaimonsa Marian o.s. Käähän sukuhaarassa heidän lapsistaan Vienolan "Pekko" oli vanhin ja laki-mies, hän laati monet tärkeät asia-kirjat, jotka koskivat perinnönjakaja, kiinteistön luovutuksia yms. asioita. Isäni Lauri, joka huolehti niin hyvin äitinsä Alice Paavolaisen vanhuu-desta kuin Vienolan asioista muu-tenkin, oli oli puolestaan pelastanut näitä asiakirjoja sodan jaloista.

Lauri Paavolaisen jakamaton kuo-linpesä on selvitetty vasta viime vuosina. Siinä yhteydessä on ke-rääntynyt laajahko arkistoinaisto, johon mm. sisältyy näitä sukuun liittyviä alkuperäisasiakirjoja. Kun kuitenkin tunnettua, suvullamme on oma "osastonsa" kansallisarkistos-sa, myös tämä Lauri Paavolaisen aineisto tullaan tallentamaan sinne.

Eero-Pekka Paavolainen

Myyttävänä

Voit tilata seuramme adresseja á 50 mk ja seuran lehden vanhoja nume-roita á 10 mk. Ota yhteys sihteeriin p. 09-5053827. Näitä on saatavana myös sukukokouksessa.

Muistattehan!

Syntyneistä ja muista uusista suvun jäsenistä sekä perhetapahtumista pyydämme tiedottamaan suoraan sihteerille p.09-5053827. Eevan osoite on kannen toisella sivulla.